

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΣΕ
ΜΙΚΡΟΤΕΡΕΣ ΧΩΡΕΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΔΙΠΟΛΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ. ΑΙΤΙΑ
ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΒΟΣΝΙΑΣ ΚΑΙ
ΙΡΑΚ»**

Επιβλέπων Καθηγητής: Κωνσταντίνος Χατζικωνσταντίνου

Επιμέλεια: Πέτρος Παρίσκος

Θεσσαλονίκη, Ιανουάριος 2015

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Αφιερώνεται στη Γιάννα, που στηρίζει τις επιλογές μου.

ΣΥΝΟΨΗ

Το φαινόμενο των στρατιωτικών επεμβάσεων δεν είναι κάτι νέο στην διεθνή πολιτική. Στην μεταδιπολική περίοδο δεν έχουμε συγκρούσεις μεταξύ μεγάλων δυνάμεων ή μεταξύ κρατών που ανήκουν στις σφαίρες επιρροής αυτών, τουλάχιστον έως τώρα. Αντιθέτως όμως έχουν πραγματοποιηθεί στρατιωτικές επεμβάσεις μεγάλων δυνάμεων σε όχι τόσο ισχυρές εθνοκρατικές οντότητες του διεθνούς συστήματος. Πραγματοποιήθηκε μια προσπάθεια προκειμένου ο αναγνώστης να αντιληφθεί ότι τα αίτια των επεμβάσεων δεν σχετίζονται άμεσα με την ανάλυση στο εσωτερικό των κρατών, αλλά ούτε και με το προφίλ των ηγετών και τις όποιες αδυναμίες και πάθη τυχόν τους χαρακτηρίζουν. Αντιθέτως η εργασία στοχεύει να κατευθύνει τον αναγνώστη στην αναζήτηση των αιτιών των στρατιωτικών επεμβάσεων σε συστημικούς παράγοντες. Ο ανταγωνισμός ισχύος, τα διλλήματα ασφάλειας, ο αγώνας των κρατών για επιβίωση και η προσπάθεια των ισχυρών του διεθνούς συστήματος να ενισχύσουν τις σφαίρες επιρροής τους με απώτερο σκοπό την επέκταση της ηγεμονίας τους είναι μερικοί από τους παράγοντες αυτούς. Ο τελικός όμως στόχος της εργασίας είναι να αποτρέψει τον αναγνώστη από το να δικαιολογεί με σχετική ευκολία, όλες τις στρατιωτικές επεμβάσεις των μεγάλων δυνάμεων ως απότοκο της επιθυμίας τους για απόκτηση πλούτου και ενεργειακών αποθεμάτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ-ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	4
ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ.....	4
Επέμβαση 4	
Μεγάλες Δυνάμεις	5
ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΗΣΗΣ.....	6
ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ (ΚΛΑΣΙΚΟΣ-ΔΟΜΙΚΟΣ-ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΣ)	7
Η ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ	9
Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ	11
Εννοιολογικός Προσδιορισμός Πόλεμου	11
Αίτια Πολέμου	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΟΣΝΙΑΣ-ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗΣ.....	19
Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	19
Η ΣΕΡΒΙΑ	19
ΒΟΣΝΙΑ –ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	20
Ο ΒΟΣΝΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ.....	20
Το χρονικό του πολέμου.....	20
Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ.....	22
Ρωσία	22
Μουσουλμανικές Χώρες	23

Ευρωπαϊκή Ένωση.....	23
ΗΠΑ - Διεθνείς Οργανισμοί.....	25
ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΓΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ .	28
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ.....	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΙΡΑΚ	34
Η 11^Η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ.....	34
ΔΟΓΜΑ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	36
ΙΡΑΚ:ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΕΝΟΣ ΠΡΟΑΝΑΓΓΕΛΘΕΝΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΥ	38
ΤΑ ΨΕΜΑΤΑ ΤΟ ΜΠΟΥΣ.....	41
ΓΙΑΤΙ Ο ΜΠΟΥΣ ΕΠΕΛΕΞΕ ΤΟ ΙΡΑΚ.....	43
ΟΙ ΧΕΙΡΟΠΙΑΣΤΟΙ ΛΟΓΟΙ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΙΡΑΚ.....	43
Ανατροπή των δεδομένων στην Μέση Ανατολή	43
Μια Μέση Ανατολή φιλική προς το Ισραήλ.....	44
Επίδειξη ισχύος.....	45
Η Επέμβαση στο Ιράκ ως όχημα επανεκλογής του Μπους	45
ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΤΟ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΑΙΤΙΑ ΓΙΑ ΠΟΛΕΜΟ;.....	46
ΑΠΟΤΕΛΕΙ Η ΠΩΛΗΣΗ ΟΠΛΩΝ ΑΙΤΙΑ ΓΙΑ ΠΟΛΕΜΟ;.....	48
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ.....	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	52
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	56

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου δεν είχαμε στο διεθνές σύστημα πολέμους με την κλασική τους μορφή. Στη διεθνή αρένα κυριάρχησε πλέον μόνο η υπερδύναμη των ΗΠΑ. Έπαψαν να υπάρχουν συμμαχίες μεταξύ κρατών, καθώς και το μοντέλο του συστημικού πολέμου, το οποίο χαρακτήρισε τους δύο Παγκόσμιους Πολέμους. Αρκετοί βέβαια βιάστηκαν να εκφέρουν άποψη περί σταθερότητας του μονοπολικού πλέον διεθνούς συστήματος. Ωστόσο είχαμε μια άλλη μορφή περιφερειακών κυρίως, πολεμικών συγκρούσεων. Οι μεγάλες δυνάμεις και κυρίως οι ΗΠΑ επενέβαιναν σε μικρότερες χώρες, όπως η πρώην Γιουγκοσλαβία, το Ιράκ το 1991 και το 2003, το Αφγανιστάν, η Σομαλία κ.α, για διάφορους λόγους, οι οποίοι θα αναλυθούν παρακάτω. Φυσικά οι επεμβάσεις αυτές, δε θα μπορούσαν να οριστούν ως μια νέα τυπολογία πολέμου, καθώς συμπεριλαμβάνονται ήδη στις υπάρχουσες μορφές ηγεμονικού ή ιμπεριαλιστικού πολέμου. Παρόλα αυτά εμφανίζουν κάποιες ιδιαιτερότητες, οι οποίες θα αναλυθούν διεξοδικά στην παρούσα εργασία.

Η μεγάλη πρόκληση είναι τα αίτια των επεμβάσεων, να αναζητηθούν σε κίνητρα πέρα των οικονομικών. Η ενέργεια (πετρέλαιο, φυσικό αέριο κ.α) και άλλα οικονομικά μεγέθη λαμβάνονται σοβαρά υπόψη καθώς θεωρούνται επιταχυντές αποφάσεων οι οποίες έχουν ήδη ληφθεί. Η άποψη ότι ο πόλεμος πηγάζει από οικονομικά κίνητρα, δεν δίνει την πρέπουσα προσοχή στον ηγεμονικό σχεδιασμό των μεγάλων δυνάμεων. Ο πόλεμος δεν μπορεί να λάβει οικονομικές τιμές εξέλιξης, αλλά αποτελεί συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα.

Η περίπτωση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (B/E) κατέστησε εμφανή την πρόθεση των μεγάλων δυνάμεων και ειδικά των ΗΠΑ, να αναλαμβάνουν μεγαλεπήβολες προσπάθειες μόνο όταν διακυβεύονται τα εθνικά τους συμφέροντα. Η αδυναμία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε) να διαχειριστεί κρίσεις τέτοιου επιπέδου ήταν εμφανής καθώς, μόνο η ηγεμονική μεσολάβηση των ΗΠΑ έδωσε τελικά μια ικανοποιητική λύση. Η περίπτωση της Β/Ε βοηθάει σημαντικά τον αναγνώστη να αντιληφθεί ότι η επέμβαση της Αμερικής δεν στηρίχθηκε σε οικονομικά κίνητρα καθώς στην περιοχή των Βαλκανίων δεν διακυβεύονται υψηλά οικονομικά μεγέθη. Αντιθέτως είναι σχετικά ευκολότερο να κατανοήσει κανείς τους

λόγους της επέμβασης συνδέοντας τους με τους συστημικούς παράγοντες οι οποίοι αναφέρονται στην εργασία.

Η περίπτωση του Ιράκ αφορά μια Αμερικανική επέμβαση, αμέσως μετά από αυτήν του Αφγανιστάν, η οποία συνιστά έναν κρίκο στην αλυσίδα του ατέρμονου πολέμου κατά της τρομοκρατίας.¹ Η Αμερικανική πλευρά, εκτός του πόλεμου κατά της τρομοκρατίας, προέβαλε ένα επιπλέον διττό κίνητρο αναφορικά με την δράση της: επέμβαση με σκοπό την αλλαγή του αυταρχικού καθεστώτος στο Ιράκ και προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σε αντιδιαστολή με την επέμβαση στην Β/Ε, στην περίπτωση του Ιράκ είναι δυσκολότερο να αποκλειστεί το καθαρά οικονομικό κίνητρο. Τα πλούσια αποθέματα κοιτασμάτων πετρελαίου στο έδαφος του Ιράκ λειτουργούν ως ανασταλτικός παράγοντας σε όποιον αναζητά τα αίτια της επέμβασης σε συστημικούς παράγοντες που σχετίζονται με τη δομή, τη φύση του διεθνούς συστήματος καθώς και τον ηγεμονισμό των μεγάλων δυνάμεων. Ένα πολύ καλό επιχείρημα που αντιπαρέρχεται στους υποστηρικτές της άποψης ότι το μοναδικό κίνητρο των ΗΠΑ για την επέμβαση στο Ιράκ ήταν το πετρέλαιο διατυπώνεται αρκετά εύστοχα με το παρακάτω ερώτημα: εφόσον τα αποθέματα πετρελαϊκών κοιτασμάτων στο Ιράκ ήταν τόσο θελκτικά για τις ΗΠΑ τότε για ποίο λόγο αυτές δεν προέβησαν στην κατάληψή τους στον πρώτο πόλεμο του κόλπου;

Η φύση και η δομή του διεθνούς συστήματος συνυπολογισμένης της δράσης των εθνοκρατικών οντοτήτων στην διεθνή σκακιέρα έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην αναζήτηση των αιτιών των επεμβάσεων σε αυτήν την εργασία. Για όσους αναζητούν αυτά τα αίτια στο εσωτερικό των κρατών, σε ανάλυση πολιτικών ιδεολογιών και στο προφίλ των ηγετών με τις όποιες αδυναμίες, πάθη και τις ιδιαιτερότητες τους το πιο πιθανόν είναι να καταλήξουν απλώς στις αφορμές των επεμβάσεων.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία εκτενής και αναλυτική ανάπτυξη της θεωρίας των διεθνών σχέσεων και των αξιωμάτων της ρεαλιστικής θεώρησης. Απώτερος σκοπός είναι η ομαλή προσαρμογή του αναγνώστη. Στο επόμενο

---

¹ Ο Αμερικανικός ισχυρισμός αναφορικά με αυτήν την επέμβαση είναι άμεσα συνδεδεμένος με την προώθηση του φιλελεύθερου ιδεαλισμού των ΗΠΑ στην μεταψυχροπολεμική περίοδο.

κεφάλαιο εξετάζεται η περίπτωση της Β/Ε. Γίνεται μία αναφορά στη κατάσταση που επικρατούσε στην πρώην Γιουγκοσλαβία από το 1990 έως και την αναγνώριση της Β/Ε. Αναλύεται η στάση και η θέση της διεθνούς κοινότητας. Εδώ διαπιστώνεται, η ανικανότητα της Ε.Ε να διαχειριστεί την κρίση. Επιπλέον επισημάνεται η αδράνεια των ΗΠΑ και η απροθυμία τους, ως απότοκο της ρεπουμπλικανικής διακυβέρνησης τους, να εμπλακούν σε πολεμική διαδικασία όταν δεν διακυβεύονται άμεσα τα εθνικά τους συμφέροντα. Τελικά η Αμερική επεμβαίνει μόνο όταν πιστεύει ότι είναι το «απαραίτητο» κράτος επιδεικνύοντας τον ηγεμονική της τάση, η οποία δεν σχετίζεται άμεσα με οικονομικά μεγέθη. Η μελέτη ολοκληρώνεται με την προσπάθεια να αποσαφηνίσει ότι τα οικονομικά μεγέθη δεν αποτελούν τον πλέον καθοριστικό παράγοντα για την λήψη της απόφασης της επέμβασης.

Στην συνέχεια αναλύεται η επέμβαση στο Ιράκ το 2003. Το κεφάλαιο αυτό έχει ως αφετηρία την 11^η Σεπτεμβρίου (11/9), καθώς η επέμβαση στο Ιράκ έχει τις βαθύτερες ρίζες της σε εκείνο το γεγονός σύμφωνα πάντα με τις δηλώσεις της Αμερικανικής κυβέρνησης. Αναλύονται οι λόγοι που παρουσίασε στον λαό της χώρας της η κυβέρνηση Μπους, ως αιτία της επέμβασης. Εξετάζονται κάποιοι πιο «χειροπιαστοί» λόγοι, όπως η αλλαγή του καθεστώτος και των ισορροπιών στη Μέση Ανατολή, οι οποίοι δικαιολογούν την επέμβαση συνυπολογίζοντας συστημικούς παράγοντες. Η μελέτη της περίπτωσης του Ιράκ κλείνει με την επιδίωξη να γίνει αντιληπτό στον αναγνώστη, ότι το πετρέλαιο του Ιράκ λειτούργησε ως επιταχυντής στη απόφαση των ΗΠΑ για επέμβαση. Βέβαια δεν ήταν η μοναδική αίτια της επέμβασής. Το τελευταίο κεφάλαιο αναλύει τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τις περιπτωσιολογικές αναλύσεις. Τέλος, επιχειρείται να συμπυκνωθούν οι βασικές θέσεις της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ-ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Επέμβαση

Η «διεθνής επέμβαση» συνίσταται σε ενέργειες του κράτους που επεμβαίνει άμεσα ή έμμεσα μέσω της διεθνούς κοινότητας. Οι ενέργειες αυτές στοχεύουν στον προσδιορισμό της διεθνούς συμπεριφοράς ή των εσωτερικών υποθέσεων ενός κράτους, με σκοπό την προώθηση συμφερόντων, ή την έμπρακτη επίδειξη ανθρωπιστικής αλληλεγγύης. Η κυριαρχία του κράτους που δέχεται την επέμβαση, είτε είναι εξαναγκαστική είτε όχι, περιορίζεται σημαντικά.² Η κατηγοριοποίηση της διεθνούς επέμβασης δύναται να πραγματοποιηθεί ως εξής: πρώτον σε διεθνή εξωτερική επέμβαση, η οποία έχει ως στόχο τη διεθνή συμπεριφορά ενός κράτους και δεύτερον σε διεθνή εσωτερική επέμβαση, η οποία αφορά στις εσωτερικές υποθέσεις ενός κράτους. Στην πρώτη κατηγορία κατατάσσεται η επιχείρηση «Καταιγίδας της Ερήμου» καθώς στόχευε στην επιρροή της διεθνούς συμπεριφοράς του Ιράκ, ενώ ο αεροπορικός βομβαρδισμός της πρώην Γιουγκοσλαβίας ανήκει στην δεύτερη κατηγορία, εφόσον είχε ως σκοπό να επηρεάσει τις εσωτερικές υποθέσεις της χώρας.³

Η εξωτερική επέμβαση αποσκοπεί στο να εξαναγκάσει το κράτος το οποίο δέχεται την επέμβαση να προσαρμόσει την εξωτερική του συμπεριφορά σύμφωνα με τους κανόνες της διεθνούς κοινότητας. Η εσωτερική επέμβαση επιδιώκει να επηρεάσει και να διαμορφώσει τις εσωτερικές υποθέσεις ενός κράτους σύμφωνα με τις αρχές και τους κανόνες της διεθνούς κοινότητας. Υπάρχουν οι εξής κατηγορίες εσωτερικής επέμβασης: α) η ειρηνευτική επέμβαση στην οποία το επεμβαίνον κράτος στοχεύει στην επιβολή της ειρήνης με χρήση στρατιωτικής βίας ή στοχεύει στη διατήρηση και παγίωση της ειρήνης που έχει ήδη επιτευχθεί χωρίς την χρήση στρατιωτικής βίας. Σε αυτή την περίπτωση απαραίτητη προϋπόθεση για την πραγματοποίηση της επέμβασης είναι η συγκατάθεση του κράτους στο

---

²Ευστράτιος Αλμπάνης, *Διεθνής Επέμβαση* (Αθήνα: LIBRO, 2001), 18.

³Ibid, 21.

έδαφος του οποίου λαμβάνει χώρα η επέμβαση,⁴ β) η ανθρωπιστική επέμβαση,⁵ η οποία αποτελεί κατά πολλούς ένα τρόπο ανάμειξης στα εσωτερικά ενός κράτους, γεγονός που συνιστά αντικείμενο έντονων αμφισβητήσεων.⁶ Η ανθρωπιστική επέμβαση μπορεί να λάβει όλες τις μορφές επεμβάσεων, που ορίζει το διεθνές δίκαιο, όπως διακοπή διπλωματικών σχέσεων και οικονομικό αποκλεισμό, συνήθως όμως πραγματοποιείται *Manu Military* (στρατιωτικά), γ) η επέμβαση δημοσίου συμφέροντος, κατά αυτήν, το κράτος που επεμβαίνει μπορεί να στοχεύει είτε στην οργάνωση της ζωής σε ένα κράτος η σε μία περιοχή, με την επανασυγκρότηση των πολιτικών, οικονομικών, ή κοινωνικών θεσμών, είτε στην πρόληψη ή καταστολή διεθνώς παράνομων δραστηριοτήτων όπως η τρομοκρατία το εμπόριο όπλων και ναρκωτικών. Μπορεί να είναι εξαναγκαστική να περιλαμβάνει δηλαδή χρήση ένοπλης βίας ή μη εξαναγκαστική, να συνίσταται δηλαδή σε απλή τεχνική υποστήριξη, συντονισμό,⁷ δ) η επέμβαση με σκοπό την αποκατάσταση της τάξης η οποία διαταράχθηκε στο εσωτερικό μιας χώρας από έναν εμφύλιο πόλεμο, ο οποίος διεξήχθη από «επαναστάτες». Απώτερος στόχος όμως είναι η ανάληψη της εσωτερικής διακυβέρνησης του κράτους ή η απόσχιση εδαφικού τμήματός του από το κυρίαρχο κράτος.⁸

Μεγάλες Δυνάμεις

Στη διεθνή κοινωνία, σύμφωνα με τον Hedley Bull, για να γίνεται λόγος για μεγάλες δυνάμεις θα πρέπει να ισχύουν τρεις βασικές προϋποθέσεις. Η μία από αυτές, να υπάρχουν δύο ή περισσότερες δυνάμεις ισοδύναμου κύρους, οι οποίες να πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις και να συνιστούν ένα είδος λέσχης. Έπειτα, οι μεγάλες δυνάμεις ανήκουν στην πρώτη κατηγορία, όσον αφορά την στρατιωτική ισχύ, και δεν υπάρχουν άλλες δυνάμεις με μεγαλύτερη αυτών ισχύ. Τέλος, οι

---

⁴Ibid, 22.

⁵ Η ανθρωπιστική επέμβαση ορίζεται ως η εξαναγκαστική δράση κρατών με χρήση ένοπλης βίας σε τρίτο κράτος χωρίς την συγκατάθεση της κυβέρνησής του, με ή χωρίς εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας, με σκοπό την παρεμπόδιση ή τον περιορισμό μεγάλης κλίμακας παρεμβάσεων των δικαιωμάτων των ανθρώπων. Μακρής Σπυρίδων, *Πολιτικό Σύστημα Και Διεθνείς Σχέσεις* (Αθήνα: Παπαζήση, 2001).397

⁶Γεωργιος Σπυρόπουλος, *Η Ανθρωπιστική Επέμβαση Στις Διεθνείς Σχέσεις* (Αθήνα: Παπαζήση, 2000), 201 .

⁷Ευστράτιος Αλμπάνης, *Διεθνής Επέμβαση*, 22

⁸Αλέξης Ηρακλείδης, *Διεθνής Κοινωνία* (Αθήνα: Σιδέρης, 2005), 241

μεγάλες δυνάμεις αναγνωρίζονται ως δυνάμεις που έχουν ορισμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις έναντι της διεθνούς κοινωνίας.⁹

Επιπλέον, διεκδικούν το δικαίωμα και αποδέχονται την υποχρέωση να παίζουν ρόλο σε αποφασιστικά ζητήματα τα οποία επηρεάζουν την ειρήνη και την ασφάλεια του διεθνούς συστήματος στο σύνολό του. Δικαιώματα και υποχρεώσεις που αναγνωρίζονται και από τα άλλα μέλη της διεθνούς κοινωνίας όπως και από τους ηγέτες και τους λαούς των ίδιων των μεγάλων δυνάμεων.¹⁰

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΗΣΗΣ.

Οι επεμβάσεις τρίτου μέρους είναι φαινόμενο του οποίου η ύπαρξη χρονολογείται ταυτόχρονα σχεδόν με την ύπαρξη των πολεμικών συγκρούσεων. Στην αρχαία Ελλάδα, σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, τόσο η Σπάρτη όσο και η Αθήνα αναλάμβαναν τον ρόλο του διαμεσολαβητή μεταξύ των μικρότερων πόλεων με απώτερο σκοπό να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους.

Η παρούσα μελέτη στηρίζεται στην ρεαλιστική θεώρηση. Η θεώρηση του ρεαλισμού ως ερμηνευτικό μοντέλο επιλέχθηκε καθόσον τα κράτη συνεχίζουν να διαδραματίζουν τον κυριότερο ρόλο στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα. Ο Kenneth Waltz θεωρεί ότι «τα κράτη δεν είναι οι μοναδικοί διεθνείς δρώντες, όμως εκτιμά ότι οι δομές δεν ορίζονται βάσει όλων των δρώντων αλλά βάσει των κυριοτέρων... Εφόσον τα μεγάλα κράτη είναι οι κυριότεροι δρώντες, η δομή της διεθνούς πολιτικής ορίζεται σύμφωνα με αυτά. Όταν φτάσει ο κόμπος στο χτένι, τα κράτη αναδιατυπώνουν τους κανόνες βάσει των οποίων οι άλλοι δρώντες λειτουργούν».¹¹ Δηλαδή θα λέγαμε ότι οι Μεγάλες Δυνάμεις παίζουν μια παρτίδα σκάκι και μετακινούν και τα δύο πιόνια, λευκά και μαύρα, αναλόγως των εθνικών τους συμφερόντων.

---

⁹Hedley Bull, *Η Άναρχη Κοινωνία. Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική* (Αθήνα: Ποιότητα 2001), 256-260.

¹⁰*Η Γαλλία του Ναπολέοντα και η ναζιστική Γερμανία δεν θεωρούνται, υπό αυτή την έννοια Μεγάλες Δυνάμεις, δεδομένου ότι δεν τους αναγνωρίζονταν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις έναντι της διεθνούς κοινωνίας.*

¹¹Kenneth Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (Αθήνα: Ποιότητα, 2011), 209.

Ένας επιπλέον λόγος που σχετίζεται με την συγκεκριμένη επιλογή είναι, η κατανομή ισχύος στο διεθνές σύστημα, η οποία επηρεάζει σημαντικά τις συμπεριφορές των κρατών. Η ισορροπία ισχύος, συνήθως, συνεπάγεται περιορισμό των συγκρούσεων ενώ αντιθέτως η ασυμμετρία οδηγεί στη εξάπλωση τους.

Ο τελευταίος λόγος για τον οποίον επιλέχτηκε η θεώρηση του ρεαλισμού σαν βάση αυτής της μελέτης είναι ότι η άναρχη κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι διεθνείς σχέσεις, είναι συνώνυμη της κατάστασης του πολέμου, τη στιγμή που δεν υπάρχει καμία κεντρική εξουσία ικανή να εμποδίσει τους διεθνείς δρώντες, ήτοι τα κράτη, να προσφύγουν στην στρατιωτική βία.¹²

ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ (ΚΛΑΣΙΚΟΣ-ΔΟΜΙΚΟΣ-ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΣ)

Από τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο και μετά, ο ρεαλισμός, ως θεωρητικό ρεύμα σκέψης περί λειτουργίας της διεθνούς πολιτικής, συνιστά την κυρίαρχη θεώρηση της επιστήμης των διεθνών σχέσεων.¹³ Οι ρίζες του κλασικού ή πολιτικού ρεαλισμού φθάνουν ως τον Θουκυδίδη, τον Μακιαβέλι, και τον Κλαούζεβιτς, ενώ στον 20^ο αιώνα επιφανέστεροι ρεαλιστές είναι οι E.Carr, Hans Morgenthau, Raymond Aron, Henry Kissinger και πολλοί άλλοι. Ο κλασικός ρεαλισμός συντίθεται από τα παρακάτω αξιώματα:

- ❖ Τα κράτη είναι οι πιο σημαντικοί παράγοντες του διεθνούς συστήματος.
- ❖ Το διεθνές σύστημα είναι άναρχο¹⁴ και γι αυτό είναι και ανταγωνιστικό.
- ❖ Τα κράτη ως ορθολογικές οντότητες, λειτουργώντας μέσα σε μία κατάσταση αβεβαιότητας, υπολογίζουν το κόστος και το όφελος των εναλλακτικών τους επιλογών και επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση των κερδών τους. Λειτουργούν με

---

¹²Γεώργιος Σπυρόπουλος, *Ρεαλιστική Προσέγγιση-Θεωρία και Πράξη* (Αθήνα: Ποιότητα, 2010),24.
¹³*Ibid*,23.

¹⁴ Στο διεθνές σύστημα, αντίθετα με το εσωτερικό των κρατών όπου υπάρχει ιεραρχία η οποία προκύπτει από την ύπαρξη της ανώτατης κρατικής εξουσίας, υπάρχουν δυνάμεις και υπερδυνάμεις που μπορεί να παίζουν τον ρόλο του προστάτη ή του ηγεμόνα, αλλά δεν υπάρχει υπέρτατη εξουσία, μια «παγκόσμια κυβέρνηση». Οποιοσδήποτε ρόλος εξουσίας ή θέσης του κράτους στην διεθνή арένα είναι απότοκο συγκεκριμένης κατανομής ισχύος.

βάση το εθνικό συμφέρον με υπέρτατη μορφή αυτού, την ασφάλεια τους και την επιβίωση τους.

❖ Η ασφάλεια και η επιβίωση των κρατών επιτυγχάνονται κυρίως μέσω της στρατιωτικής ισχύος. Επιδιώκουν την ισχύ, αποτιμώντας τα συμφέροντα τους με βάση αποκλειστικά αυτήν.

❖ Καταφεύγουν στον πόλεμο, όχι από λάθος εκτιμήσεις αλλά για να εξυπηρετήσουν σαφή συμφέροντα και πολιτικούς σκοπούς.

❖ Οι κανόνες του διεθνούς δικαίου όπως και οι διεθνείς οργανισμοί, εξυπηρετούν τα συμφέροντα των ισχυρών.

Συνεπώς ο κλασικός ρεαλισμός δύναται να μας κατευθύνει στη εξέταση του ρόλου των κρατών, στην πιθανολόγηση και στην παρατήρηση της συμπεριφοράς τους με βάση τα εθνικά τους συμφέροντα και κυρίως τα πρωταρχικά, ήτοι της ασφάλειας και κυρίως της ισχύος.¹⁵

Εξέλιξη του κλασικού ρεαλισμού είναι ο δομικός ρεαλισμός που διαμόρφωσε ο Kenneth Waltz. Ο δομικός ρεαλισμός όπως και ο κλασικός, αντιλαμβάνεται πλήρως τον τρόπο λειτουργίας των κρατών σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και κυρίως ασφάλειας και άμυνας. Προσθέτει όμως την διάσταση του διεθνούς συστήματος. Ένα διεθνές σύστημα υπάρχει όταν υπάρχουν διασυνδέσεις μεταξύ των μονάδων του, έτσι ώστε οι αλλαγές στο ένα μέρος του, να προκαλούν αλλαγές στο άλλο και η συμπεριφορά του συστήματος να διαφέρει από τη συμπεριφορά, τις προσδοκίες και τις προτεραιότητες των επιμέρους μονάδων.¹⁶

Το διεθνές σύστημα παραμένει άναρχο και λειτουργεί με τους δικούς του κανόνες, οι οποίοι είναι ανεξάρτητοι αυτών του διεθνούς δικαίου και βασίζονται αποκλειστικά στην κατανομή ισχύος. Η συμπεριφορά ή οι αλλαγές στην συμπεριφορά των κρατών δεν οφείλονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των κρατών ή στις εσωτερικές τους διεργασίες μέσα από τις οποίες καθορίζονται τα συμφέροντα τους αλλά στις πιέσεις της δομής (κατανομή ισχύος) του διεθνούς συστήματος.¹⁷ Σύμφωνα με τον K.Waltz η ισχύς, η οποία είναι απαραίτητη για την επιβίωση των κρατών, δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά αντιθέτως μέσο άσκησης πολιτικής. Τα κράτη επομένως αρκούνται σε τόση ισχύ ώστε να διατηρούν την

---

¹⁵Κουσκουβέλης Ηλίας, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*, ΣΤ (Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2004),60-62.

¹⁶Ibid,64.

¹⁷Ibid,65.

θέση τους στο διεθνές σύστημα καθώς πρωταρχικός τους σκοπός είναι μόνο η ασφάλεια την οποία επιτυγχάνουν με την αρχή της αυτοβοήθειας.

Συνέχεια του δομικού ρεαλισμού αποτελεί ο επιθετικός ρεαλισμός.¹⁸Ο επιθετικός ρεαλισμός δεν απορρίπτει, ούτε αντικαθιστά τις προγενέστερες θεωρήσεις, του κλασικού και τον δομικού ρεαλισμού. Είναι μια προσπάθεια επαναδιατύπωσης της ρεαλιστικής θεώρησης, διατηρώντας τα βασικά της στοιχεία, καθώς και το κεντρικό αξίωμα ότι, οι μεγάλες δυνάμεις ποτέ δεν είναι ικανοποιημένες με το υφιστάμενο status quo. Πάντα επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση της ισχύος εις βάρος των άλλων με στόχο την παγκόσμια ηγεμονία.

Η ΙΣΧΥΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ

Η πολιτική, εσωτερική ή διεθνής τις πλείστες των περιπτώσεων ταυτίζεται με την ισχύ. Στην θεωρία των διεθνών σχέσεων έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί για την ισχύ. Πρόκειται γενικώς για την δυνατότητα να ενεργείς θετικά ή αρνητικά πάνω σε κάποιον ή σε κάτι. Ισχύς είναι επίσης η δυνατότητα πρόκλησης ή παραγωγής αποτελεσμάτων ή ακόμα η δυνατότητα αλλαγής κάποιων αποτελεσμάτων. Η ισχύς είναι η δυνατότητα αλλαγής των αλλαγών οι οποίες σε διαφορετική περίπτωση δεν θα επέρχονταν.¹⁹ Για τον John Mearsheimer η ισχύς είναι το νόμισμα της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, και τα κράτη ανταγωνίζονται μεταξύ τους για αυτή. Ότι είναι τα χρήματα για την οικονομία, είναι η ισχύς για τις διεθνείς σχέσεις.²⁰ Η ισχύς ενός κράτους δεν έχει απόλυτες τιμές, αλλά εκφράζεται σε σχέση με την αντίστοιχη των υπόλοιπων κρατών.

Σε κάθε περίπτωση η ισχύς και οι συναφείς της έννοιες αναλύονται σε συνιστώσες που καλούνται συντελεστές ισχύος. Στην βιβλιογραφία των διεθνών σχέσεων υπάρχουν πολλές κατηγοριοποιήσεις των συντελεστών ισχύος η συνηθέστερη είναι αυτή που χωρίζει τους συντελεστές ισχύος: σε υλικούς ή αντικειμενικούς, σε λειτουργικούς και σε υποκειμενικούς. Στους υλικούς συντελεστές εμπεριέχεται η γεωγραφία, (η οποία με τη σειρά της περιλαμβάνει την

---

¹⁸Βασικός θεμελιωτής και εκφραστής του επιθετικού ρεαλισμού είναι ο αμερικανός ακαδημαϊκός J.Mearsheimer ο οποίος ασχολείται με την αέναη προσπάθεια των κρατών να αποκτήσουν ισχύ, καθώς χωρίς αυτήν δεν μπορεί να εξασφαλισθεί το δημόσιο αγαθό της εθνικής ασφάλειας. John J.Mearsheimer, *Η Τραγωδία Της Πολιτικής Των Μεγάλων Δυνάμεων*, ΣΤ' (Αθήνα: Ποιότητα, 2006),XIV.

¹⁹ΗλίαςΚουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*,139-140.

²⁰J.Mearsheimer, *Η Τραγωδία Της Πολιτικής Των Μεγάλων Δυνάμεων*,41-42.

έκταση, τη μορφολογία, τη γειτνίαση και το κλίμα), ο πληθυσμός, οι πηγές πλούτου και οι ένοπλες δυνάμεις. Οι λειτουργικοί συντελεστές περιλαμβάνουν το πολιτικό σύστημα, τη διοίκηση του κράτους, τη στρατιωτική κινητοποίηση και τη θέση του κράτους στο σύστημα. Τέλος οι υποκειμενικοί συντελεστές περιλαμβάνουν την ηγεσία και το κύρος του κράτους.²¹

Ο Θουκυδίδης²² επισημαίνει αυτό που οι σύγχρονοι ρεαλιστές αποκαλούν σκληρή ισχύ και προβαίνει στον παρακάτω διαχωρισμό: Αναγνωρίζει την οικονομική ισχύ²³ όταν ο Σπαρτιάτης βασιλιάς Αρχίδαμος δηλώνει πως ο πόλεμος γίνεται λιγότερο με τα όπλα και περισσότερο με τα χρήματα. Καθώς η Σπάρτη δεν διαθέτει πλούτο δεν θα καταφέρει να ανταποκριθεί στις ανάγκες του πολέμου.²⁴ Επίσης τονίζει την σπουδαιότητα της διπλωματικής ισχύος καθώς θεωρεί ότι η επίτευξη συμμαχιών επιτυγχάνει τόσο την αύξηση του πλούτου όσο και της στρατιωτικής ισχύος. Η στρατιωτική ισχύς αναλύεται διεξοδικά από τον Θουκυδίδη στις δύο της μορφές στην παραδοσιακή χερσαία και στην ναυτική δίδοντας στην τελευταία ιδιαίτερη βαρύτητα.²⁵

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα οι επεμβάσεις των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, παρόλο τους ισχυρούς πυλώνες ισχύος²⁶ που διέθεταν συγκριτικά με τους αντιπάλους, απέδειξαν τις αδυναμίες του συστήματος που βασίζεται μόνο στην στρατιωτική ισχύ.²⁷ Από την δεκαετία του 1970 ο αμερικανός Joseph Nye²⁸ πρότεινε, ως αντιστάθμισμα της οικονομικής ύφεσης των ΗΠΑ την μετατροπή της

---

²¹ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*, 149–181.

²² Ο Θουκυδίδης θεωρείται, από τους μελετητές των διεθνών σχέσεων ως ο πατέρας των διεθνών σχέσεων.

²³ Ο Θουκυδίδης έχει λανθασμένα κατηγορηθεί ότι αγνοεί η υποβαθμίζει την έννοια της οικονομικής ισχύος.

²⁴ Αθανάσιος Πλατίας, *Διεθνείς Σχέσεις Και Στρατηγική Στον Θουκυδίδη*, ΣΤ' (Αθήνα: Εστία, 2010), 48.

²⁵ *Ibid*, 49-50.

²⁶ Χαρακτηριστικό παράδειγμα της αναποτελεσματικότητας της σκληρής ισχύος είναι το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Οι ΗΠΑ μολονότι την περίοδο εκείνη ήταν υπερδύναμη δεν κατάφεραν να αποτρέψουν ένα τόσο καταστροφικό χτύπημα για την οικονομία, την κοινωνία αλλά κυρίως για το κύρος τους.

²⁷ Ιωάννης Παρίσης, *Παράγοντες Ισχύος Στο Διεθνές Σύστημα* (Αθήνα: Ινφογνώμων, 2011), 50.

²⁸ Ο Joseph Samuel Nye, Jr. είναι Αμερικανός πολιτικός επιστήμονας και πρώην πρόεδρος του πανεπιστημίου του Harvard. Μαζί με τον Robert Keohane είναι οι δημιουργοί του τροποποιημένου δομικού ρεαλισμού, ο οποίος αποτελεί βελτίωση του κλασικού και του δομικού ρεαλισμού με στοιχεία από την πλουραλιστική θεώρηση, που αναπτύχθηκε στο βιβλίο τους *Power and Interdependence*. Επιπλέον μαζί με τον Keohane ανέπτυξαν την έννοια της αλληλεξάρτησης καθώς και της σύνθετης αλληλεξάρτησης.

Αμερικανικής ισχύος από σκληρή σε ήπια.²⁹ Σύμφωνα με τον J.Nye ως ήπια ισχύς ορίζεται η ικανότητα επίτευξης του επιθυμητού, μέσω του γοήτρου και της έλξης, παρά μέσω του εξαναγκασμού και της δωροδοκίας. Προέρχεται από την γοητεία που ασκεί ο πολιτισμός, οι πολιτικές ιδέες οι πολιτικές μιας χώρας.³⁰ Με ακόμα πιο απλά λόγια ήπια ισχύς είναι η μορφή εξουσίας που πείθει τους άλλους να επιθυμούν αυτό που επιθυμείς, αντί να τους εξαναγκάζει. Στην ουσία πρόκειται για ένα έμμεσο τρόπο προβολής ισχύος.³¹ Η ήπια ισχύς δεν καταργεί φυσικά την σκληρή ισχύ, αλλά έρχεται η μια να συμπληρώσει την άλλη.³²

Το 2004 ο Nye πρότεινε έναν συνδυασμό ήπιας και σκληρής ισχύος τον οποίο ονόμασε «έξυπνη ισχύ».³³ Η έξυπνη ισχύς συνθέτει και τις δύο μορφές ισχύος δίνοντας προτεραιότητα στην διπλωματία. Κρατά την στρατιωτική ισχύ ως εφεδρεία για την αποτροπή αναθεωρητικών πολιτικών δυνάμεων και την εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας.³⁴

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ

Εννοιολογικός Προσδιορισμός Πόλεμου

Ο πόλεμος είναι ένα φαινόμενο που απασχολεί την ανθρωπότητα από τα πρώτα βήματα της ιστορίας της. Είναι συνδεδεμένος με τον αρχέγονο φόβο του κάθε ανθρώπου: Τη βίαιη παύση της ανθρώπινης ζωής.³⁵ Τι είναι όμως πόλεμος; Κατά τον Hedley Bull, είναι οργανωμένη βία που διεξάγεται ανάμεσα σε πολιτικές μονάδες. Η βία³⁶ δεν είναι πόλεμος, παρά μόνο εάν ασκείται εν ονόματι μιας

---

²⁹ Πρώτος ο Klaus Knorr, στην δεκαετία του 1970 θεμελίωσε και ανέλυσε τη δυνατότητα των μεγάλων δυνάμεων να επηρεάζουν τα άλλα κράτη της διεθνούς арένας με τη χρήση της πειθούς στο έργο του *Power and Wealth the Political Economy of International Power*.

³⁰Ιωάννης Παρίσης, *Παράγοντες Ισχύος Στο Διεθνές Σύστημα* (Αθήνα: Ινφογνώμων, 2011),51.

³¹Ibid,52.

³² Η δυνατότητα άσκησης της ισχύος περιορίζεται κατά ορισμένους τομείς δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένος τύπος ισχύος δύναται να είναι αποδοτικός σε έναν τομέα και αντιθέτως να είναι τελείως αναποτελεσματικός σε κάποιον άλλον τομέα. Για παράδειγμα η κατοχή υψηλών φορτίων σκληρής ισχύος μιας χώρας δεν διαδραματίζει κανέναν ρόλο στον αν αυτή η χώρα θα καταφέρει να αναλάβει την διοργάνωση των επόμενων ολυμπιακών αγώνων που τυχόν να επιθυμεί. ΗλίαςΚουσκουβέλης, *ΕισαγωγήΣτιςΔιεθνείςΣχέσεις*,144-145.

³³J.S.Nye,Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York, 2004.

³⁴Παρίσης, *Παράγοντες Ισχύος Στο Διεθνές Σύστημα*,57.

³⁵Λίτσας, *Πόλεμος Και Ορθολογισμός*,16.

³⁶ Το κράτος στις διεθνείς σχέσεις θεωρείται ως ο μοναδικός χρήστης άσκησης νόμιμης βίας.

πολιτικής μονάδας. Ομοίως η βία που ασκείται από μια πολιτική μονάδα δεν είναι πόλεμος εάν δεν στρέφεται εναντίον μιας άλλης πολιτικής μονάδας.³⁷ Κατά τον Καρλ φον Κλαούζεβιτς,³⁸ «πόλεμος είναι μια πράξη βίας που αποσκοπεί στο να υποχρεώσει τον αντίπαλο να πράξει κατά την δική μας βούληση», ήτοι ο πόλεμος είναι το μέσο και ο εξαναγκασμός του αντιπάλου ο στόχος. Συνεχίζει λέγοντας ότι ο πόλεμος δεν είναι μια πράξη αυθύπαρκτη η οποία ανακύπτει ξαφνικά και άσχετα με τις προγενέστερες εμπειρίες και σχέσεις των κρατών. Δεν είναι μια πράξη ενστικτώδης, ούτε μια πράξη πολιτική αλλά ένα πραγματικό εργαλείο της πολιτικής. Είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα.³⁹ Η πολεμική διαδικασία δεν δύναται να εκλείψει από την ανθρώπινη ζωή, γιατί στην ουσία είναι δημιούργημα του ίδιου του ανθρώπου αλλά και απότοκο της δομής του διεθνούς συστήματος.⁴⁰

Δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν ότι οι άνθρωποι που μελετούν τον πόλεμο, είτε σε θεωρητικό είτε σε πρακτικό επίπεδο (εδώ αναφερόμαστε κυρίως σε ακαδημαϊκούς και σε στρατιωτικούς αντίστοιχα) είναι πολεμοχαρείς και πολεμοκάπηλοι. Είναι στην πραγματικότητα όμως έτσι; Κατά μία άποψη ίσως να έχουν δίκιο καθώς ένας από τους λόγους μελέτης του πόλεμο από τον άνθρωπο είναι και η προσπάθεια τελειοποίησής του ώστε οι πολιτικές μονάδες να πετύχουν τους στόχους τους στην διεθνή σκακιέρα. Εντούτοις μετά μια πιο ενδελεχή ανάλυση καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο βασικότερος σκοπός της μελέτης του πολεμικού φαινομένου είναι η ίδια του η αποφυγή ή αν μη τι άλλο ο

---

³⁷Bull, *Η Αναρχη Κοινωνία. Μελέτη Της Τάξης Στην Παγκόσμια Πολιτική*, 238.

³⁸Ο Καρλ φον Κλαούζεβιτς (1780-1831) υπήρξε στρατιωτικός και θεωρητικός του πολέμου. Το 1801 εισάγεται στη Στρατιωτική Ακαδημία του Βερολίνου (αποφοίτησε το 1803), όπου σπουδάζει τη στρατιωτική τέχνη, μελετά φιλοσοφία και φιλολογία και αναπτύσσει τις βασικές στρατιωτικές του αντιλήψεις. Το 1818 και σε ηλικία 38 ετών ο Κλαούζεβιτς προάγεται σε υποστράτηγο και τοποθετείται διευθυντής της Στρατιωτικής Ακαδημίας του Βερολίνου. Μέχρι το θάνατό του το 1831 αφοσιώθηκε στην έρευνα και το γράψιμο. Η φήμη του Κλαούζεβιτς ως τις μέρες μας οφείλεται στο ημιτελές έργο του "Περί του πολέμου" που άσκησε μεγάλη επιρροή τόσο στους στρατιωτικούς όσο και στους διεθνολόγους και τους πολιτικούς επιστήμονες. Στο έργο αυτό ανήκει η περίφημη αποστροφή "Πόλεμος είναι απλώς η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα".

³⁹Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*, 325.

⁴⁰Ibid, 21.

περιορισμός του. Παραφράζοντας τον E.Carr,⁴¹ η επιθυμία να θεραπευτεί η αρρώστια του διεθνούς συστήματος, ο πόλεμος, έδωσε το έναυσμα και την έμπνευση της στις διεθνείς σχέσεις.⁴² Αντίθετα κατά τον R.Gilpin⁴³ ο μελετητής των διεθνών σχέσεων⁴⁴ έχει την υποχρέωση να πιστεύει ότι η πρόοδος της γνώσης θα μας επιτρέψει να δημιουργήσουμε έναν πιο δίκαιο και ειρηνικό κόσμο.⁴⁵

Ο άλλος σκοπός της μελέτης του πολέμου, είναι αντιφατικός στην αρχική του σύλληψη και εμπεριέχει κάποια δόση ειρωνείας η οποία προκύπτει από ερωτήματα όπως: πώς είναι δυνατόν οι εθνοκρατικές οντότητες που επιχειρούν να εξαλείψουν ή να περιορίσουν τον πόλεμο ως εργαλείο δικής τους ή αντίπαλης πολιτικής σε ένα θέμα, να τον χρησιμοποιούν σε κάποιο άλλο;⁴⁶ Τί έχει στην ουσία να προσφέρει μια προσπάθεια μείωσης της συχνότητας, της διάρκειας και της εντάσεως του πολεμικού φαινομένου στην ανθρωπότητα και στην θεωρία της διεθνούς πολιτικής; Μήπως είναι μάταια, καθόσον μελέτη τόσων ετών δεν έχει κατορθώσει να αποφέρει αποτελέσματα με συνέπεια οι πολεμικές συγκρούσεις να συνεχίζονται έως και την σημερινή εποχή;⁴⁷

Ο κυριότερος λόγος μελέτης του πολέμου, είναι η προσπάθειά δημιουργίας μεγαλύτερων διαστημάτων ειρηνικής περιόδου. Όπως ακριβώς ο γιατρός γνωρίζει ότι δεν θα πετύχει ποτέ τη νίκη επί του θανάτου και εστιάζει τις επιστημονικές του προσπάθειες στο να επιμηκύνει το προσδόκιμο της ζωής, έτσι

---

⁴¹Ο Edward Hallet Carr υπηρέτησε στη διπλωματική υπηρεσία της Μεγάλης Βρετανίας (1916 - 1936) και διατέλεσε καθηγητής Διεθνών Σχέσεων στο πανεπιστήμιο του Aberystwyth και στο Balliol College του πανεπιστημίου της Οξφόρδης. Τα βιβλία του θεωρούνται έργα-αναφορές στη διεθνή βιβλιογραφία, ιδιαίτερα αυτά για την ιστορία της Σοβιετικής Ρωσίας. Το βιβλίο του «Η Εικοσαετής Κρίση 1919 - 1939. Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων» θεωρείται ένα κλασικό έργο, καθώς πολλές θέσεις που διατυπώνονται σ' αυτό βρίσκονται και σήμερα στο επίκεντρο της θεωρίας των διεθνών σχέσεων.

⁴²Edward Carr, *Η Εικοσαετής Κρίση, 1919-1939. Εισαγωγή στη Μελέτη των Διεθνών Σχέσεων* (Αθήνα: Ποιότητα, 2000), 31.

⁴³Ο R. Gilpin, ομότιμος καθηγητής Διεθνών Σχέσεων στο πανεπιστήμιο Princeton είναι ένας από τους γνωστότερους παγκόσμια διεθνολόγους. Ο Gilpin θεωρείται ο θεμελιωτής της πολιτικής οικονομίας των διεθνών σχέσεων, που απαιτεί αναγκαστικά διεπιστημονική προσέγγιση που συνδυάζει οικονομία, διεθνείς σχέσεις, πολιτική, κοινωνιολογία και ιστορία.

⁴⁴Η επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων παρατηρεί, παρακολουθεί τα διεθνή φαινόμενα και επιχειρεί να εξαγάγει συμπεράσματα και αν είναι δυνατόν επιδιώκει να διαπιστώσει τους 'φυσικούς' νόμους που τα διέπουν. Με άλλα λόγια εξετάζει τα «γιατί» των διεθνών φαινομένων.

⁴⁵Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*, 323.

⁴⁶Αν εξαιρέσουμε τις απόψεις κάποιων ιδεαλιστών θεωρητικών έχει αποδειχτεί στην πράξη πως το πιο διαδεδομένο και αξιόπιστο αντίδοτο στον πόλεμο είναι η ίδια η ικανότητα διεξαγωγής πολέμου.

⁴⁷Λίτσας, *Πόλεμος Και Ορθολογισμός*, 21.

και ο θεωρητικός της διεθνούς πολιτικής οφείλει να επιδιώκει να μειώσει τον χρόνο σύγκρουσης μέσω της δημιουργίας μιας ορθολογικής θεωρίας πολέμου διασφαλίζοντας τη διεύρυνση του χρόνου της ειρηνικής συμβίωσης των ανθρώπων.⁴⁸

Αίτια Πολέμου

Ένα από τα σοβαρότερα θέματα προκειμένου να γίνει αντιληπτό το φαινόμενο του πολέμου και να ελεγχθεί είναι η μελέτη, ο εντοπισμός καθώς και η κατανόηση των αιτιών του. Ένας μεγάλος αριθμός αναλυτών αναζητά τα αίτια του πολέμου στην επίδραση των εσωτερικών διεργασιών που λαμβάνουν χώρα σε ένα κράτος. Πιστεύουν ότι οι αιτίες του πολέμου πρέπει να αναζητηθούν στην ανικανότητα του ανθρώπου να δράσει ορθολογικά, ενδεχομένως ελλείψει παιδείας και μόρφωσης, και στο γεγονός ότι συχνά παρασύρεται από τα πάθη του. Με απλά λόγια θεωρούν πως συγκεκριμένες πολιτικές ιδεολογίες καθώς και πολεμοχαρείς προσωπικότητες φέρουν σημαντική ευθύνη για την διεξαγωγή πολέμων. Στον αντίποδα αποδίδουν ειρηνόφιλους στόχους σε συγκεκριμένα πολιτικά πρόσωπα⁴⁹ και αναμένουν την επικράτηση πολιτικών ιδεολογιών που κατά την εκτίμησή τους θα καταφέρουν να εξασφαλίσουν την ειρήνη στην διεθνή арένα.⁵⁰ Οι εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις φυσικά και διαμορφώνουν ένα αρκετά μεγάλο μέρος στην χάραξη της πολιτικής των κρατών στο διεθνές σύστημα, αλλά από μόνες τους, δίχως να λαμβάνεται υπόψη η συστημική διάσταση των κρατών στην διεθνή σκακιέρα και χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η διάσταση του φόβου, η οποία με τόσο οξυδερκή τρόπο προσδίδεται από τον Θουκυδίδη στο έργο του, δεν μπορούν να σταθούν ως ικανοποιητικό επιστημονικό επιχείρημα.⁵¹

Οι δύο κρίσιμοι παράγοντες που ο Θουκυδίδης υπογραμμίζει προκειμένου να εξηγήσει τον πόλεμο είναι ο φόβος και η ισχύς. Ο φόβος είναι ένα συναίσθημα και μία ψυχολογική αντίδραση που προκαλείται από τη συναίσθηση κινδύνου. Η ισχύς είναι μια ιδιότητα που μετριέται με βάση το βαθμό που ένας δρών σε μια

---

⁴⁸Ibid,21.

⁴⁹Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της προσέγγισης είναι η εκλογή του κατά τα άλλα χαρισματικού Barrack Obama στην προεδρεία των ΗΠΑ η οποία εκλογή γέμισε προσδοκίες την διεθνή κοινότητα για περιορισμό του πολεμικού φαινομένου.

⁵⁰Ibid., 93.

⁵¹Ibid, 94.

κατάσταση μπορεί να απαιτήσει από τους άλλους δρώντες να συμμορφωθούν προς την θέλησή του ή να υποστούν ποινές για τυχόν άρνησή τους.⁵² Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη η πραγματική αν και ανομολόγητη αιτία του Πελοποννησιακού πόλεμου ήταν η ανάπτυξη της Αθηναϊκής ισχύος, η οποία φόβισε τους Λακεδαιμόνιους και τους ανάγκασε να πολεμήσουν.⁵³ Επομένως το «δίλημμα ασφαλείας»⁵⁴ που αντιμετώπισαν οι Λακεδαιμόνιοι ήταν το βασικότερο αίτιο του πολέμου.

Όπως αναλύθηκε παραπάνω το διεθνές σύστημα κρατών είναι άναρχο και ανταγωνιστικό. Η έλλειψη μιας «παγκόσμιας κυβέρνησης» δημιουργεί αισθήματα ανασφάλειας και φόβου. Σε τέτοιες συνθήκες τα κράτη αναγκάζονται να λειτουργήσουν με την αρχή της «αυτοβοήθειας» καθώς «...δεν υπάρχει καμία ανώτερη εξουσία που θα έρθει να τα σώσει αν πάρουν το 911 (100)...»⁵⁵ Συμπερασματικά καταλήγουμε, ότι η ίδια η δομή του διεθνούς συστήματος αποτελεί από μόνη της αιτία πολέμου.

Μια πολύ συχνά παρατηρούμενη αιτία πολέμου δύναται να αποτελέσει η τιμή ή αλλιώς το κύρος και το γόητρο του κράτους. Το κύρος είναι η άποψη που έχει ο λαός και η κυβέρνηση μιας χώρας για την υπόληψη, την εκτίμηση, την αξιοπρέπεια και το σεβασμό που απολαμβάνει αυτή από τις υπόλοιπες

---

⁵²Peter Zagorin, *Θουκυδίδης. Μια Πλήρης Εισαγωγή Για Όλους Τους Αναγνώστες*. (Αθήνα: Ποιότητα, 2006), 94.

⁵³Θουκυδίδης. *Θουκυδίδου Ιστορία Του Πελοποννησιακού Πολέμου*. Μετ Άγγελος Βλάχος (Αθήνα: Εστία, 2003), 30.

⁵⁴ Περαιτέρω αποτέλεσμα της έλλειψης ρυθμιστικής εξουσίας στο διεθνές σύστημα καθώς και της αναρχίας που την διαδέχεται είναι η δημιουργία αισθήματος ανασφάλειας και φόβου ανάμεσα στις εθνοκρατικές οντότητες της διεθνούς αρένας. Έτσι το κάθε κράτος καταφεύγει στην αρχή της αυτοβοήθειας προκειμένου να επιβιώσει. Η προσπάθεια ενδυνάμωσης όμως του κάθε κράτους δημιουργεί σε άλλα κράτη του διεθνούς συστήματος ανασφάλεια. Το τραγικό στη διεθνή πολιτική έγκειται στο γεγονός ότι τα μέτρα που παίρνουν τα κράτη προκειμένου να αυξήσουν την ασφάλειά τους μειώνουν την ασφάλεια των άλλων. Αυτό είναι το γνωστό στην βιβλιογραφία ως «δίλημμα ασφαλείας». Έχοντας εξοπλιστεί τα κράτη για χάρη της ασφαλείας αισθάνονται λιγότερο ασφαλή και αγοράζουν περισσότερα όπλα, επειδή τα μέσα για την ασφάλεια του ενός αποτελούν απειλή για κάποιο άλλο το οποίο με τη σειρά του αντιδρά εξοπλιζόμενο. Ο πραγματικός όμως φόβος που παράγεται στο δίλημμα ασφαλείας, δεν αφορά στις προσπάθειες ενίσχυσης του αντιπάλου, αλλά στο γεγονός ότι η συνεχόμενη αύξηση ισχύος οδηγεί σε ατέρμονα μονοπάτια. Ουσιαστικά, τα κράτη που βιώνουν δίλημμα ασφαλείας διαπιστώνουν ότι έχουν εισέλθει σε ένα λαβύρινθο όπου έχουν χαθεί, χάνουν σταδιακά τις δυνάμεις τους και φοβούνται ότι δεν θα έχουν δυνάμεις για να βγούνε από αυτό. Εδώ έγκειται το δίλημμα αν και τότε η διαδικασία της χίμαιρας της ενίσχυσης του επιπέδου ασφαλείας πρέπει να σταματήσει. Ο πόλεμος είναι ο παράγοντας που σταματά το δίλημμα ασφαλείας. Ο πόλεμος αποτελεί ορθολογική επιλογή προκειμένου να βρεθεί έξοδος από το δίλημμα ασφαλείας διότι εάν δεν συμβεί αυτό πιθανόν θα ακολουθήσει ένας μεγαλύτερος, ένας συστημικός πόλεμος.

⁵⁵J.Mearsheimer, *Η Τραγωδία Της Πολιτικής Των Μεγάλων Δυνάμεων*, 33.

εθνοκρατικές οντότητές. Πολλοί πόλεμοι στην ιστορία διεξήχθησαν για τον παραπάνω αίτιο. Πίσω λοιπόν από τον ανηλεή βομβαρδισμό του Αφγανιστάν κρύβονται πολλές σκοπιμότητες που δεν είναι ορατές με την πρώτη ματιά. Παρόλα αυτά όμως, η απάντηση στις τρομοκρατικές επιθέσεις ήταν λίγο πολύ καθολική απαίτηση του Αμερικανικού λαού που είδε την τιμή, το γόητρο και το κύρος της χώρας του να καταρρακώνεται. Επομένως ο πόλεμος στο Αφγανιστάν έγινε και για την ανύψωση του ηθικού των Αμερικανών. Δε θα πρέπει βέβαια να λησμονούμε και τη γεωστρατηγική θέση του Αφγανιστάν, στο μαλακό «υπογάστριο» της Ρωσίας. Εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η τιμή και το κύρος είναι ανάλογη της ισχύος. Όταν η ισχύς ενός κράτους αυξάνεται αντίστοιχα αυξάνεται και η τιμή του, ήτοι ο σεβασμός που λαμβάνει από τους άλλους διεθνείς δρώντες. Επιπλέον η τιμή του κάθε κράτους σχετίζεται με την θέληση και την αποφασιστικότητα του να χρησιμοποιήσει τη σκληρή ισχύ του.⁵⁶

Αν θυμηθούμε πάλι τον Θουκυδίδη θα διαπιστώσουμε ότι αναγνωρίζει ακόμα ένα αίτιο πολέμου, αυτό του συμφέροντος. «Αναπτύξαμε ,από την ανάγκη των πραγμάτων, την ηγεμονία μας στο σημείο που βρίσκεται σήμερα, στην αρχή από φόβο, έπειτα για την τιμή και αργότερα για το συμφέρον μας»⁵⁷. Εκτός από τον φόβο και την τιμή η μεγιστοποίηση του συμφέροντος αποτελεί βασικό κίνητρο της στρατηγικής συμπεριφοράς των κρατών. Δεν είναι έννοια συγκεχυμένη και ασαφής αλλά μια αντικειμενική πραγματικότητα, η οποία πρέπει να αποτελεί το κυριότερο κριτήριο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους.⁵⁸ Αν προσπαθούσαμε να ιεραρχήσουμε αντικειμενικά και ορθολογικά τα συμφέροντα των κρατών θα ξεκινούσαμε αρχικά με το συμφέρον της επιβίωσης του στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα. Εκτός της επιβίωσης οι κρατικές οντότητες οφείλουν να φροντίζουν για την διατήρηση της εδαφικής τους ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας τους. Σε διαφορετική περίπτωση τυχόν να χάσουν και τα δύο. Τα κράτη επιπλέον θα πρέπει να μεριμνούν για την διατήρηση της σχετικής τους θέσης στο διεθνές σύστημα. Αν η θέση τους χειροτερεύει και αυτή των αντιπάλων τους καλύτερεύει τότε ο κίνδυνος ελλοχεύει. Συνεπώς έχουν

---

⁵⁶ΠαναγιώτηςΜαυρόπουλος, *Εισαγωγή Στη Θεωρία Του Πολέμου Και Της Στρατηγικής*, Ιδιωτική (Αθήνα, 2012), 46.

⁵⁷ Θουκυδίδης. *Θουκυδίδου Ιστορία Του Πελοποννησιακού Πολέμου*. Μετ Άγγελος Βλάχος, 67.

⁵⁸ΠαναγιώτηςΜαυρόπουλος, *ΕισαγωγήΣτηΘεωρίαΤουΠολέμουΚαιΤηςΣτρατηγικής*, 136.

κάθε συμφέρον να καλυτερεύσουν την θέση τους στο διεθνές σύστημα αυξάνοντας την ισχύ τους σε σχέση με αυτήν των αντιπάλων τους.⁵⁹

Αφήνοντας την συστημική διάσταση, ένα άλλο σημαντικό αίτιο πολέμου είναι ο εσφαλμένος υπολογισμός της ισχύος του αντιπάλου. Δεν ήταν λίγες οι συγκρούσεις που ως αφετηρία είχαν την πεποίθηση των παραγόντων για γρήγορη, εύκολη και χωρίς κόστος επικράτηση επί του αντιπάλου. Γενικότερα θα λέγαμε ότι οτιδήποτε ενισχύει την αισιοδοξία είναι ένα αίτιο πολέμου, ενώ αντιθέτως καθετί το οποίο την καταδικάζει είναι και ένας λόγος διατήρησης της ειρήνης.⁶⁰

Η επέμβαση των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003 σίγουρα ανήκει σε αυτήν την κατηγορία. Ο «περίπατος» της Αμερικής στο Ιράκ δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Αντιθέτως το Ιράκ μετατράπηκε για αυτές σε κινούμενη άμμο όχι μόνο για την ηγεμονία της αλλά και για την παγκόσμια ασφάλεια.⁶¹

Επίσης η απόφαση της Γερμανίας κατά τον Β΄ΠΠ να εισβάλει στην Σοβιετική Ένωση εκτιμώντας ότι θα πετύχαινε μία γρήγορη νίκη ήταν, όπως τελικά αποδείχθηκε, ένα στρατηγικό λάθος με τεράστιο κόστος καθώς την ενέπλεξε σε έναν παρατεταμένο και τελικά μοιραίο διμέτωπο πόλεμο σε ανατολή και δύση.⁶²

Στην παραπάνω περίπτωση το αίτιο πολέμου ήταν προϊόν ανορθολογικής εκτίμησης και σχεδιασμού. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν δύναται να διεξαχθεί πόλεμος με καθαρά ορθολογικά κριτήρια. Πράγματι, εκτός του εσφαλμένου υπολογισμού τίθεται και το ζήτημα της υπολογισμένης επιθετικότητας. Σε αυτήν την περίπτωση το κράτος επιλέγει την διεξαγωγή ενός χτυπήματος γνωρίζοντας ότι οι πιθανότητες νίκης είναι πολύ λιγότερες από αυτές της ήττας.⁶³ Όμως από την άλλη πλευρά τα κέρδη που θα αποκομίσει σε περίπτωση νίκης θα είναι πολλαπλάσια της υφιστάμενης κατάστασης, ενώ σε περίπτωση που ηττηθεί το αρνητικό φορτίο των επιπτώσεων δεν θα είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο

---

⁵⁹Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις Και Στρατηγική Στον Θουκυδίδη*, 32–33.

⁶⁰Λίτσας, *Πόλεμος Και Ορθολογισμός*, 92.

⁶¹Σωτήρης Ρούσσος, *Κινούμενη Άμμος* (Αθήνα: Μελάρι, 2007).

⁶² Η πολιορκία και η προσπάθεια κατάληψης του Στάλινγκραντ απέτυχε οι Σοβιετικοί αντιστάθηκαν επιτυχώς, αντεπιτέθηκαν και ανάγκασαν τον Γερμανικό στρατό σε παράδοση και καταστροφή. Zagorin, *Θουκυδίδης. Μια Πλήρης Εισαγωγή Για Όλους Τους Αναγνώστες.*, 198.

⁶³ Παράδειγμα έναρξης τέτοιου πολέμου αποτελεί το χτύπημα της Ιαπωνίας στο Pearl Harbour.

αρνητικό φορτίο ειρηνικής συνύπαρξης με το αντίπαλο κράτος-στόχο.⁶⁴

Ο πόλεμος επιπλέον είναι αποτέλεσμα των αυξητικών, επεκτατικών ή ιμπεριαλιστικών τάσεων των κρατών. Τα κράτη δεν κάνουν πόλεμο, για να διαφυλάξουν την ακεραιότητα τους, αλλά για να αυξήσουν την ισχύ τους την έκτασή τους την ασφάλεια τους και να πετύχουν την ηγεμονία.⁶⁵ Ο Θουκυδίδης προβάλλει τον ιμπεριαλισμό των Αθηναίων ως ένα σημαντικό αίτιο του Πελοποννησιακού πολέμου σε συνδυασμό βέβαια με την αποφασιστικότητα της Σπάρτης να αντισταθεί στη επέκταση της Αθήνας.⁶⁶ Η πραγματική αιτία της εκστρατείας των Αθηναίων στην Σικελία ήταν η επιθυμία τους να την κατακτήσουν ολόκληρη, ήθελαν όμως ταυτόχρονα να έχουν και κάποιο πρόσχημα, όπως ότι πήγαιναν να απελευθερώσουν τους ομόφυλους τους και τους συμμάχους τους.⁶⁷

Ένα ακόμα αίτιο πολέμου μπορεί να θεωρηθεί ο ηγεμονισμός των κρατών, άμεσα συνδεδεμένος με τον ιμπεριαλισμό, φαινόμενο κατά το οποίο οι μεγάλες δυνάμεις επιχειρούν να εγκαθιδρύσουν, να διατηρήσουν ή να επεκτείνουν την ηγεμονία τους. Ο ρόλος του ηγεμόνα και το δίλημμα ασφαλείας ωθούν τη ηγεμονική δύναμη να ενισχύεται συνεχώς και να χρησιμοποιεί προληπτικά τους παράγοντες ισχύος της, ακόμη και όταν δεν υφίσταται ζήτημα της εδαφικής της ακεραιότητας.⁶⁸

Κατά τον Π. Ήφαιστο τα ηγεμονικά κράτη έχοντας συνειδητοποιήσει ότι δεν είναι δυνατόν να αλλάξουν επαναστατικά τη μορφή του διεθνούς συστήματος εγκαθιδρύοντας μια παγκόσμια ηγεμονία επιδιώκουν να επηρεάσουν το περιεχόμενό του διεθνούς συστήματος, με τρόπο που να μπορούν να το ελέγχουν. Αυτό από μόνο του είναι ίσως και το σημαντικότερο αίτιο πολέμου στο σύγχρονο διεθνές σύστημα με προεκτάσεις για πολλά άλλα αίτια πολέμου και κυρίως τη δημιουργία ή την όξυνση μικρής κλίμακας διενέξεων και άλλων προβλημάτων όπως η τρομοκρατία.⁶⁹

---

⁶⁴Λίτσας, *Πόλεμος Και Ορθολογισμός*, 92.

⁶⁵Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*, 341.

⁶⁶Zagorin, *Θουκυδίδης.Μια Πλήρης Εισαγωγή Για Όλους Τους Αναγνώστες.*, 100.

⁶⁷ Θουκυδίδης. Μετ Άγγελός Βλάχος, *Θουκυδίδου Ιστορία Του Πελοποννησιακού Πολέμου*, 'Z 87.

⁶⁸Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*, 345–348.

⁶⁹Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ο Πόλεμος Και Τα Αίτια Του*, 29.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΒΟΣΝΙΑΣ-ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗΣ

Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

Το τέλος του ψυχρού πολέμου δεν επηρεάστηκε καθόλου από τα Βαλκάνια αλλά αντιθέτως επηρέασε καθοριστικά τις εξελίξεις στα Βαλκάνια. Η συγκεκριμένη περιοχή θεωρήθηκε από τις Μεγάλες Δυνάμεις ως έδαφος χαμηλής προτεραιότητας καθώς αναζητούσαν νέες μορφές διεθνούς ασφάλειας και συνεργασίας μακριά από αυτές.⁷⁰

Η βασική προσπάθειά της Δύσης στην Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια ήταν το πρόγραμμα του φιλελεύθερου ιδεαλισμού, δηλαδή η προώθηση της δημοκρατίας, της ελεύθερης οικονομίας και η ενσωμάτωση των ανατολικών κρατών στο σύστημα συλλογικής ασφάλειας μέσω των διεθνών συμβάσεων και των διεθνών οργανισμών. Τα σχέδια της Δύσης όμως δεν υλοποιήθηκαν καθώς ο κομμουνισμός δεν αντικαταστάθηκε από τον φιλελεύθερο ιδεαλισμό αλλά από τον εθνικισμό των δημοκρατιών της τέως ΕΣΣΔ και της Γιουγκοσλαβίας.

Η ΣΕΡΒΙΑ

Με την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας προέκυψε ένα μεγάλο ζήτημα για την Σερβία, η οποία αποτελούσε τον πυρήνα της ομοσπονδίας. Σερβικός πληθυσμός θα παράμενε εκτός Σερβικού εδάφους καθώς ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας επρόκειτο να λάβει χώρα σύμφωνα με τα εσωτερικά σύνορα. Η Σερβία δεν είχε κανένα απολύτως θέμα με την αυτοδιάθεση της Σλοβενίας καθόσον στο έδαφος της τελευταίας δεν υπήρχαν Σερβικές μειονότητες. Το ίδιο όμως δεν συνέβαινε και στην περίπτωση της Βοσνίας της Κροατίας στα εδάφη των οποίων προϋπήρχαν ήδη σημαντικές Σερβικές μειονότητες. Ο Σερβικός στρατός διέπραξε ένα λάθος που σχετίζεται με την άσκοπη χρήση βίας δίχως να συνυπολογίζει το πολιτικό κόστος. Η άσκοπη χρήση βίας στις επιθέσεις του κατά του Βούκοβαρ και του Ντουμπρόβνικ είχε τελικά αρνητικές επιπτώσεις για την εικόνα της Σερβίας στην διεθνή κοινότητα. Αποτέλεσμα της παραπάνω λανθασμένης στρατηγικής ήταν,

---

⁷⁰Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Τα Βαλκάνια Μετά Το Τέλος Του Ψυχρού Πολέμου* (Αθήνα: Παπαζήση, 1994), 19.

αντί οι Σέρβοι της Κροατίας να προβάλλονται ως θύματα των εχθροπραξιών, ο Σερβικός στρατός να προβάλλεται ως ο μοναδικός υπόλογος για τις αιματοχυσίες που συνέβαιναν στην ευρύτερη περιοχή.

ΒΟΣΝΙΑ –ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ

Οι εκλογές του Νοεμβρίου του 1990 ανέδειξαν τρία κυρίαρχα κόμματα. Αυτό προμήνυε την τάση για ανεξαρτησία της Β/Ε, καθώς τα κόμματα εξέφραζαν τα εθνικά προγράμματα των τριών εθνοτήτων που ζούσαν στην περιοχή, δηλαδή των Σέρβων, των Κροατών και των Μουσουλμάνων-Βόσνιων. Ο κ. Ιζετμπέκοβιτς, Βόσνιος στην καταγωγή, ανέλαβε την προσπάθεια για την ανεξαρτησία της Β/Ε έχοντας ως συμμάχους τους Κροάτες και την διεθνή κοινότητα.⁷¹ Επιπλέον ο κ. Ιζετμπέκοβιτς πέτυχε τον Μάρτιο του 1992 την ανοχή των Σέρβων προς την ανεξαρτησία με την βοήθεια ισχυρότατης διεθνούς πίεσης, υπό τον όρο να οργανωθεί η νέα πλέον Δημοκρατία σε τρία εθνικά καντόνια. Λίγο αργότερα ο κ. Ιζετμπέκοβιτς⁷² άρχισε να υπαναχωρεί όσον αφορά την καντονοποίηση και στην ουσία αυτό ήταν το λάθος που οδήγησε στην κατάρρευσή της Β/Ε.⁷³ Μπορεί εν τέλει το κόστος του Βοσνιακού πολέμου για την Σερβία να ήταν μεγάλο, για την Β/Ε όμως αποτέλεσε μια σχεδόν ολοσχερή ήττα.

Ο ΒΟΣΝΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Το χρονικό του πολέμου

Τον Δεκέμβριο του 1991 η Γερμανία, πρώτη από όλα τα Ευρωπαϊκά κράτη, αναγνώρισε την ανεξαρτητοποίηση της Κροατίας και τη Σλοβενίας. Η διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας και η εθνική ανασφάλεια που δημιουργήθηκε μετέπειτα, προκάλεσε τον Σερβικό εθνικισμό ο οποίος, σε συνδυασμό με ξένα συμφέροντα και επιδιώξεις που υπήρχαν στην περιοχή, προκάλεσε σφοδρές συγκρούσεις μεταξύ Κροατών, Βόσνιων (Μουσουλμάνων) και Σερβοβόσνιων. Αποτέλεσμα αυτών των συγκρούσεων ήταν από τον Απρίλιο του 1992 έως και τον Νοέμβριό

---

⁷¹ Σε αυτό είχε συμβάλει όπως τονίστηκε στο προηγούμενο υποκεφάλαιο η ίδια η Σερβία, καθώς δεν φρόντισε ώστε οι ενέργειές της να καλύπτονται από διεθνή νομιμότητα.

⁷² Σε αυτήν την περίπτωση ο Ιζετμπέκοβιτς φέρεται ανήθικα προς τον λαό του καθόσον ήταν αδύναμος στρατιωτικά και στηρίχθηκε εσφαλμένα, χωρίς να έχει λάβει προηγουμένως εγγυήσεις, στην υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας.

⁷³ Ibid, 93–94.

του 1995 να χαθούν πάνω από 200.000 ανθρώπινες ζωές. Πολλοί περισσότεροι άνθρωποι μετακινήθηκαν ως πρόσφυγες εγκαταλείποντας τα σπίτια τους και της περιουσίες τους. Τα δύο κύρια χαρακτηριστικά αυτών των συγκρούσεων ήταν οι επιχειρήσεις «εθνοτικής εκκαθάρισης», η παρατεταμένη ανοχή και αδράνεια της διεθνούς κοινότητας, η οποία με την στάση της συνέβαλε στην αγριότητα των συγκρούσεων, και στην επιμήκυνση της διάρκειάς τους.⁷⁴

Η Ε.Ε. θα μπορούσε να είχε αποτρέψει τον πόλεμο της Β/Ε καθώς είχε την δυνατότητα να αναγνωρίσει την αυτοδιάθεση των Σέρβων της Βοσνίας. Δεν ήθελε όμως να χρησιμοποιήσει δύο μέτρα και δύο σταθμά σε πανομοιότυπες περιπτώσεις. Από την μία είχε προβεί σε αναγνώριση των δύο βόρειων δημοκρατιών (Κροατία και Σλοβενία) και από την άλλη θα έπρεπε να προβεί σε αναγνώριση αυτοδιάθεσης μιας εθνότητας και όχι μιας δημοκρατίας. Αυτή η ενέργεια από μόνη της θα άνοιγε τον ασκό του Αιόλου σε ολόκληρη την Γιουγκοσλαβία και την Σοβιετική Ένωση.⁷⁵ Αυτό από μόνο του θα έφερνε την Δύση αντιμέτωπη με την Ρωσία κάτι το οποίο ήταν ανεπιθύμητο λίγους μήνες μετά την λήξη του Ψυχρού Πολέμου.

Τον Μάρτιο του 1992 η Ε.Ε. κάλεσε τις τρεις εθνότητες της Βοσνίας σε διαπραγματεύσεις. Μετά την αποτυχία της καντονοποίησης πρόκρινε τη λύση του δημοψηφίσματος. Πράγματι, την 1 Μαρτίου του 1992 πραγματοποιήθηκε δημοψήφισμα, απουσία των Σέρβων. Η Βοσνία προέβη σε αναγνώριση και σε συνδυασμό με τις αποτυχίες των εσωτερικών διαπραγματεύσεων εισήλθε στην οδό της εμφύλιας σύγκρουσης. Ως εκ τούτου στις 6 Απριλίου του 1992 ξέσπασε ο Βοσνιακός πόλεμος.

Άμεσα τα Ηνωμένα Έθνη αποφάσισαν την ανάπτυξη «Δύναμης προστασίας» η οποία διέθετε ελαφρύ οπλισμό, ήταν διασκορπισμένη σε μικρές ομάδες και χωρίς σαφείς εντολές. Πιθανόν να ήταν κατάλληλη για αποστολή διατήρησης της ειρήνης σίγουρα όμως ήταν ανεπαρκής προκειμένου να επιβάλλει την ειρήνη σε μια φλεγόμενη περιοχή όπως αυτή της Β/Ε.

---

⁷⁴Ευστράτιος Αλμπάνης, *Διεθνής Επέμβαση*, 114–115.

⁷⁵Παπασωτηρίου, *Τα Βαλκάνια Μετά Το Τέλος Του Ψυχρού Πολέμου*, 137.

Ενώ αρχικά η εικόνα των Σέρβων στη διεθνή κοινότητα θεωρήθηκε ικανοποιητική αντιστράφηκε δραματικά με την πολιορκία του Σεράγεβου και ανάγκασε τα Ηνωμένα Έθνη να λάβουν αποφάσεις σχετικά με την προστασία των μουσουλμάνων. Είναι γεγονός όμως, ότι οι Σέρβοι δεν ήταν επ' ουδενί οι αποκλειστικοί υπεύθυνοι για τον Βοσνιακό πόλεμο.⁷⁶ Οι αποφάσεις για αποχώρηση των Σερβικών στρατευμάτων από την Β/Ε, για επιβολή οικονομικών κυρώσεων σε βάρος της Σερβίας, για δημιουργία «διαδρόμων ασφαλείας» και «ζωνών προστασίας»⁷⁷ ήταν κάποια από τα μέτρα που κρίθηκαν απαραίτητα για την προστασία των πληθυσμών και την προώθηση της ανθρωπιστικής βοήθειάς.⁷⁸ Τα αποτελέσματά των παραπάνω βαρβαροτήτων αυτού του πολέμου,⁷⁹ ήταν να επισκιάσουν τα πολύπλοκα αίτιά του και να καταρρεύσει η Σερβική εικόνα στη διεθνή κοινότητα.⁸⁰

Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Ρωσία

Η Ρωσία όπως ήταν φυσικό αντιμετώπιζε οξύτατα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα μετά την κατάρρευση του διπολισμού και αναγκαστικά συναινούσε με τις όποιες αποφάσεις της Δύσης. Παρά την δυσχερή της θέση όμως επιχείρησε επανειλημμένως να υποστηρίξει τους Σερβοβόσνιους στον αγώνα τους, ενώ σταθερή ήταν η ηθική συμπαράστασή τους, την οποία εκδήλωναν με ποικίλους τρόπους.⁸¹

---

⁷⁶Ibid., 141.

⁷⁷ Ο καθηγητής Mario Bettati κατηγοριοποιεί τις ζώνες αυτές σε τέσσερις μεγάλες ομάδες : τις προληπτικές ζώνες, τις προστατευόμενες από τον ΟΗΕ ζώνες, τις ζώνες ασφαλείας, και τέλος τις ζώνες απαγόρευσης πτήσεων.

⁷⁸Γεωργιος Σπυρόπουλος, *Η Ανθρωπιστική Επέμβαση Στις Διεθνείς Σχέσεις*, 133.

⁷⁹Παπασωτηρίου, *Τα Βαλκάνια Μετά Το Τέλος Του Ψυχρού Πολέμου*, 142.

⁸⁰ Ενώ οι συγκρούσεις συνεχίζονταν η Ε.Ε. πραγματοποίησε τον Σεπτέμβριο του 1992 διεθνής διάσκεψη στην Γενεύη για το θέμα της Γιουγκοσλαβίας στην οποία προέδρευαν ο Cyrus Vance ως εκπρόσωπος του ΟΗΕ και Λόρδος David Owen ως εκπρόσωπος της Ε.Ε. με σκοπό την ανεύρεση βιώσιμης λύσης. Η συνδιάσκεψη διήρκεσε έως το 1994 και το σχέδιο που προέβλεπε ήταν ο διαμελισμός της χώρας ενθαρρύνοντας με αυτόν τον τρόπο την επιθετικότητα των Σέρβων. Προς την ίδια κατεύθυνση κινούνταν και τα σχέδια Vance-Owen το 1992, Owen-Stoltenberg 1993 και ακόμα ένα τρίτο το οποίο προτάθηκε το 1994.. Ευστράτιος Αλμπάνης, *Διεθνής Επέμβαση*, 120

⁸¹Ευστράτιος Αλμπάνης, *Διεθνής Επέμβαση*, 120.

Μουσουλμανικές Χώρες

Οι Μουσουλμανικές Χώρες φρόντισαν να ενισχύσουν διακριτικά τους Μουσουλμάνους της Βοσνίας. Η ενίσχυση αυτή περιλάμβανε αρχικά πολιτική πίεση στα Ηνωμένα Έθνη και στα ίδια τα κράτη. Σε δεύτερο χρόνο συνεχίστηκε με οικονομική βοήθεια, και στο τελευταίο στάδιο με αποστολή οπλισμού και εθελοντών μαχητών. Οι ενισχύσεις αυτές υπήρξαν καθοριστικές για την εξέλιξη των συγκρούσεων καθώς αποκατέστησαν σε ικανοποιητικό βαθμό την μαχητική ισχύ των Μουσουλμάνων. Η μειωμένη μαχητική ικανότητα των Μουσουλμάνων είχε παραταθεί από την απαγόρευση αποστολής όπλων στην περιοχή, την οποία είχαν επιβάλλει τα Ηνωμένα Έθνη.⁸² Ολόκληρός ο Μουσουλμανικός κόσμος ήταν ανάστατος με τη διεθνή αδράνεια στην καταστροφή των Μουσουλμάνων της Βοσνίας. Η Τουρκική εφημερίδα Sabah έγραψε « Που είναι η παγκόσμια τάξη; Οι συμφωνίες του Παρισιού; Όλα ανοησίες. Ούτε μια σταγόνα πετρελαίου του Κουβέιτ δεν πρέπει να χαθεί. Το αίμα των Μουσουλμάνων της Βοσνίας όμως μπορεί να χυθεί σε ποταμιά». Η αδράνεια της διεθνούς κοινότητας οδήγησε πολλούς Μουσουλμάνους να απαιτήσουν μια Ισλαμική επέμβαση.

Ευρωπαϊκή Ένωση

Όπως ήδη έχει προαναφερθεί, η Ε.Ε. με την αναγνώριση της Κροατίας και της Σλοβενίας ξεκίνησε ουσιαστικά την διαδικασία κατάρρευσης της Γιουγκοσλαβίας. Οι αυταπάτες των Ευρωπαϊκών ηγεσιών ότι θα μπορούσαν να διαχειριστούν μόνες τους την κρίση ήταν ίσως η αρχή του κακού για την Β/Ε. Το βασικό πρόβλημα στην προσέγγισή της Ε.Ε ήταν η αδυναμία λήψης κοινών αποφάσεων σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας. Οι τρεις μεγάλες ευρωπαϊκές δυνάμεις ήτοι, η Βρετανία, η Γαλλία και η Γερμανία επιδίωκαν τον περιορισμό της κρίσης με διπλωματικά μέσα και απέφευγαν την χρησιμοποίηση στρατιωτικών χερσαίων δυνάμεων καθώς το κόστος της απώλειας ανθρώπων θα ήταν αβάσταχτο.

Η Γαλλία, αρχικά ήταν διστακτική όσον αφορά την εμπλοκή της και επιδίωκε να ενισχύσει την θέση της μέσω διεθνών θεσμών. Η Γαλλική στάση ενώ

---

⁸²Ibid., 121.

ήταν υπέρ της διατήρησης τη Σερβίας, πιστή στην παράδοση του κρατισμού, στην πορεία άλλαξε στρατόπεδο. Αιτία ήταν οι παρεμποδιστικές ενέργειες των Σερβοβόσνιων στην ανθρωπιστική βοήθεια που έφθανε στο αεροδρόμιο της Τούζλας, λόγω φόβου για την εισαγωγή όπλων στους Μουσουλμάνους, καθώς και ο αποκλεισμός Καναδών κυανόκρανων στην Σρεμπρένιτσα. Η στάση αυτή των Σερβοβόσνιων αναστάτωσε τη διεθνή κοινή γνώμη και η Γαλλία πρωτοστάτησε στις εκκλήσεις για στρατιωτική επέμβαση. Η κατάσταση επιδεινώθηκε τον Φεβρουάριο του 1994 όταν στο Σεράγεβο οι βομβαρδισμοί των Σέρβων προκάλεσαν τον θάνατο 68 ανθρώπων και τον τραυματισμό άλλων 200 αμάχων. Τότε η Γαλλία πρότεινε την επιβολή τελεσίγραφου στους Σερβοβόσνιους για άρση της πολιορκίας στο Σεράγεβο και δημιουργία ζώνης ασφαλείας 30 χιλιομέτρων. Το NATO, παρά την διαφωνία της Ρωσίας και την απροθυμία γενικότερα των δυτικών, απέστειλε τελικά το τελεσίγραφο και η στενή πολιορκία του Σεράγεβου αναστάληκε.⁸³

Η Αγγλία με την σειρά της, όπως και η Γαλλία, προσπάθησε να προωθήσει τον διεθνή της ρόλο μέσω ενός πολυμερούς πλαισίου. Τον Μάιο του 1992 παρά την προτροπή της διεθνούς κοινότητας για διεθνή στρατιωτική επέμβαση, η Βρετανία αρνήθηκε να στραφεί προς αυτήν την κατεύθυνση φοβούμενη την εμπλοκή της σε έναν ατέρμονο Βαλκανικό ανταρτοπόλεμο. Η βρετανική κυβέρνηση δέχθηκε πιέσεις στο εσωτερικό της από όλες τις πλευρές. Η κα. Θάτσερ επέκρινε την αδράνεια του διαδόχου της και πίεζε και της δύο πλευρές του Ατλαντικού για στρατιωτική επέμβαση. Η Guardian σε άρθρο της υποστήριξε: «Αυτό που πραγματικά με ενοχλεί, κ. Μείτζορ, είναι ότι ακριβώς αυτό που συνέβηκε στο Βούκοβαρ, θα ξανασυμβεί στο Σεράγεβο. Ως ηγέτης της γενεάς μας, κ. Μείτζορ, σας ζητώ να σηκώσετε το τηλέφωνο και να ζητήσετε την επέμβαση του 6^{ου} στόλου για να σωθεί το Σεράγεβο». Τελικά, το μόνο που ήταν διατεθειμένη να πράξει η Βρετανία ήταν να συμβάλλει στην αποστολή ανθρωπιστικής επέμβασης.⁸⁴

---

⁸³Η στάση αυτή της Γαλλίας σήμαινε για την συμμαχία την defacto επιστροφή της δίνοντάς ένα τέλος στην τριαντάχρονη Ντεγκωλική απουσία. Παπασωτηρίου, *Τα Βαλκάνια Μετά Το Τέλος Του Ψυχρού Πολέμου*, 157.

⁸⁴Παπασωτηρίου, *Τα Βαλκάνια Μετά Το Τέλος Του Ψυχρού Πολέμου*, 142–146.

Η επίσημη πολιτική της Γερμανίας σε όλη την κρίση στα Βαλκάνια διακατέχονταν από ένα σημαντικό σύνθημα της γερμανικής πολιτικής για την επίτευξη των συμφερόντων της και το «δικαίωμα των λαών στην εθνική ανεξαρτησία». Βέβαια δεν μπορούσε να απαντήσει πειστικά στο ερώτημα πώς το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης ίσχυε στην δική της περίπτωση, στην περίπτωση των Κροατών και των Σλοβένων, αλλά όχι σε αυτή των Σέρβων της Βοσνίας. Δεν προέβη άμεσα στην αναγνώριση της Β/Ε. Με την αναγνώριση των δύο παραπάνω δημοκρατιών η Γερμανία μείωσε αυτόματα το ενδιαφέρον της για την Β/Ε καθώς είχε πλέον υπό την άμεση επιρροή της, αυτές τις δύο χώρες οι οποίες θεωρούνταν προέκταση της δύσης στην Βαλκανική χερσόνησο. Παρά την συμμετοχή της στις Νατοϊκές επιχειρήσεις, αντέδρασε έντονα στην κλιμάκωσή τους και στην αποστολή χερσαίων δυνάμεων.

Σε γενικές γραμμές, η στάση της Ε.Ε. ήταν φιλοσερβική αν εξαιρέσουμε την Γερμανία η οποία έδινε προτεραιότητα στις σχέσεις της με την Κροατία. Η περίπτωση της Β/Ε αποκάλυψε μια Ε.Ε. χωρίς άποψη και όραμα για το μέλλον γεμάτη ανασφάλειες και φοβίες, η οποία αδυνατούσε να προσανατολιστεί δίχως την υπερατλαντική πυξίδα.⁸⁵

ΗΠΑ - Διεθνείς Οργανισμοί

Σταδιακά οι ΗΠΑ κινήθηκαν προς το σκεπτικό της Ε.Ε. και αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν οποιαδήποτε αποσχισζόμενη Γιουγκοσλαβική δημοκρατία. Έως τον Ιανουάριο του 1993 οι ΗΠΑ τελούσαν υπό Ρεπουμπλικανική Διοίκηση της οποίας η αντίληψη όσον αφορά την εξωτερική της πολιτική συνιστούσε ότι η χώρα δεν θα είχε καμία εξωτερική εμπλοκή εάν δεν απειλούνταν η ασφάλεια και το στενό εθνικό συμφέρον της.⁸⁶ Η κυβέρνηση του Μπους είχε δεχθεί σφοδρές επιθέσεις από την αντιπολίτευση της χώρας. Η New York Times τον Αύγουστο 1992 έγραψε « ο πρόεδρος Μπους είναι ένας νέος Τσάμπερλεϊν», θέλοντας να παρομοιάσει την αδράνεια του Αμερικανού προέδρου με την κατευναστική πολιτική, του Βρετανού ομολόγου του στο τέλος του μεσοπόλεμου, η οποία αποτέλεσε και τη βασική αιτία του Β΄ΠΠ. Ο εκλογικός του αντίπαλος ο κ. Κλίντον, τον Αύγουστο του 1992

---

⁸⁵Ευστράτιος Αλμπάνης, *Διεθνής Επέμβαση*, 119.

⁸⁶*Ibid*, 120.

τάχθηκε υπέρ της στρατιωτικής επέμβασης στη Βοσνία. Η διεθνής κοινή γνώμη με την σειρά της πίεζε και αυτή τις ΗΠΑ για ανάληψη των πρωτοβουλιών καθώς διέκρινε την αδυναμία της Ευρώπης να διαχειριστεί την κατάσταση.⁸⁷

Η νέα Αμερικανική Διοίκηση υπό τον πρόεδρο Μπιλ Κλίντον, η οποία ανέλαβε καθήκοντα τον Ιανουάριο του 1993, προσέδωσε φιλελεύθερη διάσταση στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Στην εναρκτήρια ομιλία, ο Πρόεδρος Κλίντον του δήλωσε: «Όταν απειλούνται τα συμφέροντα μας ή όταν αψηφάτε η θέληση και συνείδηση της διεθνούς κοινότητας, θα ενεργούμε αν είναι δυνατόν με διπλωματία, αν είναι απαραίτητο με τα όπλα».⁸⁸ Δήλωση η οποία βέβαια αφορούσε τους Σέρβους.

Οι ΗΠΑ από την πλευρά τους αντικατέστησαν τον προεκλογικό ιδεαλισμό του Κλίντον με μια πιο ρεαλιστική αντίληψη της κατάστασης. Στις αρχές Απριλίου του 1993 οι ΗΠΑ απομακρύνθηκαν από την περίπτωση της επέμβασης καθώς θεωρούσαν ότι δεν διακυβεύονταν Αμερικανικά συμφέροντα. Η στάση τους όμως άλλαξε ξανά όταν η διεθνής κοινή γνώμη εξαγριώθηκε για ακόμα μία φορά από τις προκλητικές εδαφικές προεκτάσεις των Σέρβων της Βοσνίας έναντι των Μουσουλμάνων. Ο Κλίντον, τον Μάιο του ίδιου έτους, αποφάσισε αεροπορικές επιδρομές κατά των Σέρβων και την άρση του εμπάργκο οπλισμού για τους Μουσουλμάνους. Η Αμερικανική επέμβαση αποφεύχθηκε την τελευταία στιγμή με την συμφωνία των Αθηνών, την οποία πέτυχε η κυβέρνηση Μητσοτάκη με την βοήθεια κάποιων διεθνών μεσολαβητών. Έκτοτε η κυβέρνηση Κλίντον αποφάσισε να αποσυρθεί από την Βοσνιακή κρίση και να μετατοπίσει την ευθύνη της διαχείρισης της στην Ε.Ε υπονομεύοντας ταυτόχρονα το κύρος της με τις συνεχείς αλλαγές της στην εξωτερική της πολιτική.⁸⁹

---

⁸⁷Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Γάλλου διανοούμενου Πασκάλ Μπρινγκέρ: «Είναι πολύ εύκολο να επικρίνουμε ως διανοούμενοι την Αμερικανική κουλτούρα, τον θείο Σαμ, τον ιμπεριαλισμό. Αποδεικνύεται όμως ότι στις κρίσιμες περιστάσεις, μόνο η Αμερική είναι σε θέση να πάρει αποφάσεις. Προχθές ήταν ο αγώνας εναντίον του ναζισμού, χθες εναντίον των Σοβιετικών, πέρυσι μόλις ο πόλεμος στον Κόλπο. Χωρίς την Ουάσιγκτόν, αλίμονο, η Ευρωπαϊκή ιδέα θα είχε πεθάνει κάπου ανάμεσα στο Βούκοβαρ και το Σεράγεβο». Παπασωτηρίου, *Τα Βαλκάνια Μετά Το Τέλος Του Ψυχρού Πολέμου*, 146.

⁸⁸Παπασωτηρίου, *Τα Βαλκάνια Μετά Το Τέλος Του Ψυχρού Πολέμου*, 152.

⁸⁹*Ibid.*, 153–154.

Το ΝΑΤΟ, τον Απρίλιο του 1993, καθόρισε «ασφαλείς περιοχές» τις παρακάτω πόλεις της Β/Ε: την Σρεμπρένιτσα, το Σεράγιεβο, την Τούζλα, την Ζέπα, το Γκοράζντε και το Μπίχατς και εξουσιοδότησε την πολυεθνική δύναμη η οποία ήταν ανεπτυγμένη στην περιοχή να χρησιμοποιήσει ακόμα και βία προκειμένου να διασφαλίσει την ασφάλεια των πόλεων αυτών. Υπήρξαν όμως αντιρρήσεις από τις Μεγάλες Ευρωπαϊκές Δυνάμεις, όσον αφορά την εφαρμογή αυτών των αποφάσεων, με αποτέλεσμα το ΝΑΤΟ έως και το 1995 να έχει προβεί μόνο σε τέσσερις, μικρής κλίμακας, αεροπορικές επιδρομές.

Από τον Αύγουστο του 1994 οι ΗΠΑ προχώρησαν μόνες τους σε πολιτικές και διπλωματικές ενέργειες. Αρχικά πέτυχαν τη συμφιλίωση των Μουσουλμάνων και των Κροατών, ενώ στην συνέχεια υποχρέωσαν το Βελιγράδι να διακόψει τον εφοδιασμό των Σερβοβόσνιων κάτι το οποίο, όπως ήταν φυσικό, δεν τηρήθηκε απόλυτα. Επιπλέον επέτρεψαν τον εφοδιασμό με όπλα των Μουσουλμάνων από άλλες Μουσουλμανικές χώρες ενισχύοντας σημαντικά τον Βοσνιακό Στρατό. Αμέσως μετά προέτρεψαν τους Κροάτες να επιτεθούν στους Σερβοβόσνιους. Ο καλά εξοπλισμένος Κροατικός στρατός κατάφερε να καταλάβει την δυτική Σλοβενία και την Κράινα και να προκαλέσει ένα κύμα 150.000 Σέρβων προσφύγων προς τις Σερβικές περιοχές της Β/Ε και την ίδια την Σερβία. Οι εξελίξεις αυτές προξένησαν πανικό στους Σερβοβόσνιους με αποτέλεσμα να επιτεθούν κατά των ασφαλών περιοχών της Σρεμπρένιτσας και της Ζέπα καθώς και στο να χρησιμοποιήσουν άνδρες των Ηνωμένων Εθνών που είχαν συλλάβει ως «ανθρώπινες ασπίδες».

Στις 30 Αυγούστου, μετά την εκπνοή του τελεσίγραφου του ΝΑΤΟ προς τους Σερβοβόσνιους για τερματισμό της πολιορκίας των ασφαλών περιοχών ξεκίνησε αεροπορικός βομβαρδισμός που διήρκησε περίπου δύο εβδομάδες. Στις 13 Σεπτεμβρίου ο απεσταλμένος διαμεσολαβητής των ΗΠΑ Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ παρουσίασε ειρηνευτικό σχέδιο ενώ ενθάρρυνε τους Κροάτες να επιτεθούν στους Σερβοβόσνιους προκειμένου να τους ασκηθεί πίεση. Τρεις ημέρες αργότερα οι Σερβοβόσνιοι έλυσαν την πολιορκία στις ασφαλείς περιοχές και στις 5 Οκτωβρίου επιτεύχθηκε η κατάπαυσή του πυρός. Διεξήχθησαν διαπραγματεύσεις μεταξύ των τριών πλευρών, ήτοι των Σέρβων των Μουσουλμάνων και των Κροατών, στο Ντέιτον της πολιτείας του Οχάιο των ΗΠΑ. Οι διαπραγματεύσεις κατέληξαν την 21 Νοεμβρίου του 1995 στην ομώνυμη συμφωνία με την οποία τερματίστηκε και

τυπικά ο πόλεμος. Η Β/Ε αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος. Επιπλέον η συμφωνία προέβλεπε την ανάπτυξη στην περιοχή στρατιωτικής δύναμης σταθεροποίησης.⁹⁰

ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΓΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ

Τυπική διεθνής εξουσιοδότηση για διεθνή επέμβαση στην Β/Ε υπήρχε από τον Αύγουστο του 1992 με την απόφαση 770 του Συμβουλίου Ασφαλείας.⁹¹ Η διεθνής κοινότητα όμως εμφανίστηκε υστερόβουλα άβουλη όσον αφορά την εφαρμογή των αποφάσεων του Σ.Α. Άφησε να περάσουν τρία ολόκληρα χρόνια ωμής βίας και απάνθρωπων πράξεων προτού εξαναγκαστεί να επιδείξει τον «ανθρωπισμό» της, αποδεικνύοντας για ακόμα μια φορά πως ο ανθρωπισμός επισκιάζεται, πάντα στην διεθνή πολιτική, από το συμφέρον. Η δυτική προσέγγιση του φιλελεύθερου ιδεαλισμού έχει θέση μόνο σε περιοχές όπου επικρατεί η παγκόσμια ειρήνη, σε διαφορετική περίπτωση οι κύριοι γνώμονες της εξωτερικής πολιτικής παραμένουν οι σκληροί κανόνες της Realpolitik.

Τα Ηνωμένα Έθνη, στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα ενεργοποιήθηκαν τρεις φορές (Κορέα, Κουβέιτ, Βοσνία) για την επιβολή της συλλογικής ασφάλειας. Και στις τρεις περιπτώσεις το βάρος των στρατιωτικών επιχειρήσεων το επωμίστηκαν οι ΗΠΑ. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις η επέμβαση στο όνομα της συλλογικής ασφάλειας ήταν προς όφελος του εθνικού συμφέροντος των ΗΠΑ.⁹²

Στα Βαλκάνια δεν διακυβεύονταν τόσο τα Αμερικανικά συμφέροντα όσο το μέλλον της διεθνούς τάξης.⁹³ Οι ΗΠΑ θεωρούσαν ότι εάν δεν τιμωρούνταν οι υπαίτιοι των συγκρούσεων στη Γιουγκοσλαβία, το φαινόμενο αυτό θα παρατηρούνταν και σε άλλες περιοχές του κόσμου με αποτέλεσμα να κινδυνεύει η παγκόσμια τάξη που αυτές προωθούσαν. Βέβαια οι ΗΠΑ είχαν στο πίσω μέρος του μυαλού τους τη στάση που θα έπρεπε να κρατήσουν σε περίπτωση που κάποιο κράτος της πρώην ΕΣΣΔ επιδίωκε την ανεξαρτησία του, όπως η Κροατία και η Σλοβενία. Τότε θα όφειλαν να λειτουργήσουν αντίστοιχα, κάτι το οποίο δεν

---

⁹⁰Ευστράτιος Αλμπάνης, *Διεθνής Επέμβαση*, 123.

⁹¹Ibid., 124.

⁹²Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Ελλάδα Ν/Α Ευρώπη Και Νέο Διεθνές Σύστημα: Οι Προκλήσεις Στον 21ο Αιώνα* (Αθήνα: Παπαζήση, 1999), 133–134.

⁹³Ibid., 147.

θα βοηθούσε στην ομαλή λήξη του Ψυχρού Πολέμου. Φυσικά τέτοιου είδους ενέργειες δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι απειλούσαν το «status quo», αλλά σίγουρα δεν ευνοούσαν τη διατήρηση του. Επομένως, η επέμβαση στα Βαλκάνια για τις ΗΠΑ θα μπορούσε να θεωρηθεί και θέμα γοήτρου. Επιδίωκαν δηλαδή να δείξουν πως οποιοσδήποτε εναντιωνόταν στις αρχές του φιλελεύθερου ιδεαλισμού, τον οποίο και προωθούσαν, θα τους έβρισκε απέναντί τους.

Ένα μεγάλο ερωτηματικό αποτελεί το γεγονός της καθυστέρησης της επέμβασης στην Β/Ε. Οι ΗΠΑ προσπάθησαν να μετατοπίσουν ένα μεγάλο μέρος του βάρους της διαχείρισης του διεθνούς συστήματος στους συμμάχους τους. Η Αμερικανική αυτή στάση ήταν αντιφατική, καθώς από την μια πλευρά επεδίωκε την ενίσχυση της Δυτικό Ευρωπαϊκής Ένωσης (Δ.Ε.Ε) και την ανάληψη ευθυνών στην διαχείριση της παγκόσμιας τάξης ενώ από την άλλη δεν επιθυμούσε να τεθεί υπό αμφισβήτηση η Αμερικανική ηγεσία στο ΝΑΤΟ.⁹⁴ Επομένως οι ΗΠΑ, διαπιστώνοντας την ανεπάρκεια της Ε.Ε να διαχειριστεί την κατάσταση στην Β/Ε, επενέβησαν, υπό την συγκάλυψη του ΝΑΤΟ, προκειμένου να διευθετήσουν την όλη κατάσταση επιδεικνύοντας την ισχύ τους, την αποτελεσματικότητά τους και αποδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο την Αμερικανική κυριαρχία στην ηγεσία της συμμαχίας στις υπόλοιπες μεγάλες δυνάμεις. Η Αμερική δεν αποσκοπούσε στο να «συνθλίψει» ή να επισκιάσει την Ε.Ε. και τις άλλες Μεγάλες Δυνάμεις. Αντιθέτως, επιθυμούσε να ασκεί πάνω τους διαρκή ηγεμονία και να τις αναγκάσει να προσδεθούν στο «άρμα» της με απώτερο σκοπό αξιώσεις ηγεμονίας, αν όχι παγκόσμιας, κατά ελάχιστον στην Ευρασία.⁹⁵ Στην περίπτωση της Βοσνίας, κινήθηκε σε αυτό το πλαίσιο και επενέβη τελικά, όταν έκρινε ότι έγινε αντιληπτό από τις υπόλοιπες Μεγάλες Δυνάμεις, ότι οι ΗΠΑ ήταν η μοναδική υπερδύναμη η οποία διέθετε την δυνατότητα να επεμβαίνει στρατιωτικά και να επιβάλει την παγκόσμια τάξη και επομένως οι υπόλοιπες χώρες θα πρέπει κατά κάποιο τρόπο να συμβιβαστούν με αυτήν την πραγματικότητα. Η Αμερική έδειξε ότι είναι το απαραίτητο έθνος προτάσσοντας ανθρωπιστικές αξίες, επιβάλλοντας, δια της βίας εάν κριθεί αναγκαίο, την δημοκρατία στο όνομα της σταθερότητας και της ειρήνης.

---

⁹⁴Ibid., 157.

⁹⁵Βασίλης Φούσκας, *Ζώνες Πολέμου. Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Στα Βαλκάνια Και Στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή* (Αθήνα: Ποιότητα, 2003), 18.

Ο καθηγητής Samuel Huntington στο βιβλίο του «Η Σύγκρουση των Πολιτισμών» αναφέρει ότι οι πολιτισμοί θα πρέπει να διαθέτουν κράτη πυρήνες. Στην περίπτωση της Βοσνίας οι Σέρβοι είχαν στο πλευρό τους την Ρωσία, οι Κροάτες τη Γερμανία και απουσία ενός Μουσουλμανικού κράτους οι ΗΠΑ αποφάσισαν να ταχθούν στο πλευρό των Μουσουλμάνων παρόλο που δεν διέθεταν συγκεκριμένα συμφέροντα στη Βαλκανική χερσόνησο.⁹⁶ Είναι όμως δυνατόν οι ΗΠΑ να ενεπλάκησαν δίχως να έχουν έστω κάποιο ελάχιστο κέρδος; Όχι φυσικά. Η διεύρυνση του ΝΑΤΟ στα Βαλκάνια προώθησε τα Αμερικανικά συμφέροντα αναφορικά με μια από τις κυριότερες στρατηγικές προκλήσεις που αντιμετώπιζε η Αμερική: την αντιμετώπιση μιας μετακομμουνιστικής Ρωσίας της οποίας η πορεία παρέμενε αμφίβολη. Αυτή είναι και η απάντηση σε όσους από την άλλη πλευρά αναρωτιούνται για ποιο λόγο οι ΗΠΑ τάχθηκαν στο πλάι ενός Μουσουλμανικού κράτους. Η ενίσχυση του μουσουλμανικού στοιχείου στα Βαλκάνια θεωρείται για τις ΗΠΑ, ανάχωμα στην επέκταση της Ρωσικής επιρροής. Επιπλέον δεν πρέπει να παραβλέπουμε και την γεωστρατηγική αξία των Βαλκανίων καθώς εκεί γίνεται ο έλεγχος και η ασφαλής διακίνηση του φυσικού αερίου και του πετρελαίου στις δυτικές αγορές. Τα λιμάνια των Βαλκανίων μαζί με αυτά της Μαύρης θάλασσας και τα κράτη στα οποία αυτά ανήκουν είναι μια συνδετική δίοδος, η ασφάλεια της οποίας δεν είναι δυνατόν να αφεθεί σε καθεστώτα που ορειβατούν σε τεντωμένο νήμα όπως αυτό της Β/Ε ή της Γιουγκοσλαβίας του Μιλόσεβιτς.⁹⁷ Συνεπώς οι πολιτισμικές αφορμές δεν φαίνεται να επηρέασαν τις ΗΠΑ, μια χώρα η οποία κινείται με γνώμονα τη ρεαλιστική θεώρηση. Αντιθέτως, στα Βαλκάνια διακυβεύονταν συμφέροντα πρώτης προτεραιότητας για τις ΗΠΑ και το γεγονός ότι δεν άφηναν αδιάφορη τη Ρωσία προσέδιδε σε αυτά μεγαλύτερη αξία.

Η ενωμένη Γερμανία αποτελούσε ένα μεγάλο βραχνά ακόμα και για τις ΗΠΑ. Η ίδια βέβαια φρόντισε να μην διαψεύσει αυτές τις υποψίες πρωτοστατώντας στην διάλυση της Γιουγκοσλαβίας αναγνωρίζοντας, πρώτη και χωρίς να έχει λάβει υπόψη της τις προθέσεις των άλλων Ευρωπαϊκών χωρών, της

---

⁹⁶Σάμιουελ Χάντινγκτον, *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών Και Ο Ανασχηματισμός Της Παγκόσμιας Τάξης*, 214.

⁹⁷Βασίλης Φούσκας, *Ζώνες Πολέμου. Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Στα Βαλκάνια Και Στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή*, 143–144.

δημοκρατίες της Κροατίας και της Σλοβενίας. Επομένως, είναι πολύ ορθολογική η εκτίμηση κάποιων αναλυτών οι οποίοι θεωρούν ότι η στρατιωτική επέμβαση των ΗΠΑ στη Βοσνία συνδέονταν με τη Στρατηγική αναγκαιότητα να ανακοπεί η επιρροή της Γερμανίας στα Βαλκάνια. Μια προσπάθεια που συνέβαλε στο «ξαναμοίρασμα» των Βαλκανίων μεταξύ Γερμανίας, Ρωσίας και ΗΠΑ με τον ηγεμονικό έλεγχο των τελευταίων.⁹⁸

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Μέσα από την περιπτωσιολογική μελέτη της επέμβασης στην Β/Ε, κάποια αίτια τα οποία προκαλούν στρατιωτικές επεμβάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων σε μικρότερες χώρες, θα μπορούσαν να πλαισιώνονται από τις παρακάτω σκέψεις.

Η κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας ανέδειξε την ανεπάρκεια των Ευρωπαϊκών θεσμών ασφαλείας. Ουδμία από τις εμπλεκόμενες πλευρές των εχθροπραξιών δεν καλύφθηκε από τους Ευρωπαϊκούς θεσμούς. Μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου, οι ΗΠΑ παρέμειναν η μοναδική υπερδύναμη. Ήταν επομένως απόλυτα φυσιολογική η επιθυμία τους για τη διατήρηση του υπάρχοντός «status quo», καθώς και η επιδίωξη τους να παγιώσουν τη θέση τους στο διεθνές σύστημα. Αυτό θα μπορούσαν να το κάνουν είτε μεγιστοποιώντας την ισχύ τους είτε κατ' ελάχιστον, διατηρώντας την στο ίδιο επίπεδο, σε συνάρτηση πάντοτε με τους ανταγωνιστές τους. Αυτός ήταν και ο στόχος τους στην επέμβαση στη Βοσνία.

Αρχικά επεδίωξαν να μην καταναλώσουν άσκοπα φορτία ισχύος προτρέποντας με διάφορες μεθόδους πίεσης την Ε.Ε. να αναλάβει αυτή την διαχείριση της κρίσης. Επενέβησαν μόνο όταν ήταν σίγουρες ότι ήταν η «απαραίτητη χώρα» και ότι η άμεση εμπλοκή τους θα υποχρέωνε τις υπόλοιπες Μεγάλες Δυνάμεις να αναγνωρίσουν, έστω και σιωπηλά την υπεροχή της ισχύος τους. Έτσι θα διατηρούνταν στην κορυφή του διεθνούς συστήματος. Η όλη στάση τους συντέλεσε στην αύξηση του γοήτρου τους επιδεικνύοντας επιπλέον την ηγεμονική τους διάθεση.

---

⁹⁸Ibid., 217.

Με την απόφασή τους να σταθούν στο πλευρό των Μουσουλμάνων, κάτι στο οποίο βοήθησε η αγριότητα των σερβικών επιθέσεων επηρεάζοντας αρνητικά την διεθνή κοινή γνώμη, πέτυχαν την απομάκρυνση της Ρωσίας από τα Βαλκάνια καθώς παραδοσιακά η Σερβία διατηρούσε άρρηκτους δεσμούς με τη Μόσχα. Το βασικό ζητούμενο ήταν η απομόνωση της κατεχοχίν φιλορωσικής Σερβίας από τη θάλασσα. Για το λόγο αυτό οι ΗΠΑ δεν αντέδρασαν όταν η Γερμανία, στο πλαίσιο της ισχυροποίησης της δικής της σφαίρας επιρροής προκάλεσε την απόσχιση της Κροατίας και της Σλοβενίας από το Γιουγκοσλαβικό κορμό. Η πρόθεση της Γερμανίας ήταν να κατευθυνθεί όσο το δυνατόν νοτιότερα κάτι το οποίο οι ΗΠΑ είχαν αντιληφθεί και το απέτρεψαν θέτοντάς την Β/Ε στην δική τους σφαίρα επιρροής. Η στρατηγική με την οποία κινήθηκαν οι ΗΠΑ στο υποσύστημα της Ν/Α Ευρώπης φροντίζοντάς να προστατεύσουν τα συμφέροντά τους απωθώντας τις μεγάλες Ευρωπαϊκές δυνάμεις, κυρίως την Γερμανία, καθώς και την Ρωσία αποτελεί κύρια στρατηγική τους σύμφωνα με την οποία λειτουργούν και στις υπόλοιπες περιοχές της υφελίου προκειμένου να ασκήσουν την ηγεμονία τους.

Στην ανάλυση που προηγήθηκε τονίσθηκε η γεωστρατηγική αξία των Βαλκανίων, η οποία είναι υψηλή εξαιτίας των διερχόμενων αγωγών.⁹⁹ Το γεγονός αυτό, έκανε τα Βαλκάνια ελκυστικά για τις ΗΠΑ, όχι γιατί είχαν ανάγκη το πετρέλαιο και το αέριο της περιοχής, αλλά διότι ελέγχοντάς κατά κάποιο τρόπο την διακίνηση του, ελέγχουν, όχι μόνο τις χώρες που το παράγουν αλλά και την υπόλοιπη Ευρώπη. Με αυτόν τον τρόπο οι ΗΠΑ θα μπορούσαν να ενισχύσουν τον γεωστρατηγικό τους ρόλο στα Βαλκάνια.

Συνοψίζοντας, φαίνεται ότι οι ΗΠΑ δεν επενέβησαν στη Β/Ε για κάποιο φανερό οικονομικό όφελος, (π.χ. από το εμπόριο όπλων), όπως συνηθίζουμε να δικαιολογούμε τις στρατιωτικές επεμβάσεις. Αντιθέτως η στρατιωτική επέμβαση των ΗΠΑ (ΝΑΤΟ) στη Β/Ε θα λέγαμε ότι είχε συστημική διάσταση. Η διάσταση αυτή σχετίζεται τόσο με τον φόβο που διακατείχε εκείνη την εποχή τις ΗΠΑ για τυχόν ανάπτυξη των Ευρωπαϊκών δυνάμεων στο υποσύστημα της Ευρασίας, όσο και με την τάση ηγεμονίας που τις διακατέχει, με το γόητρο, την τιμή και το συμφέρον τους να τις ωθούν στο να αλλάξουν επαναστατικά τη μορφή του

---

⁹⁹Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η σημερινή Σερβία μετά και την απόσχιση του Μαυροβουνίου δεν έχει την παραμικρή πρόσβαση στην θάλασσά της Αδριατικής.

διεθνούς συστήματος με απώτερο σκοπό την παγκόσμια ηγεμονία. Οι ΗΠΑ με την επέμβαση στην Β/Ε και την πρώην Γιουγκοσλαβία γενικότερα πραγματοποίησαν ένα τεστ της πρώτης φάσης της επέκτασης του ΝΑΤΟ προς Ανατολάς θέτοντας την επιρροή της Γερμανίας και της Ρωσίας στα Βαλκάνια κάτω από τις Αμερικανικές δομές ασφάλειας.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰Βασίλης Φούσκας, *Ζώνες Πολέμου. Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Στα Βαλκάνια Και Στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΙΡΑΚ

Η 11^Η ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Οι φανατικοί ισλαμιστές θεωρούν ιδιαίτερα αφύσικο και βλάσφημο οι «πιστοί» να κυβερνιούνται από τους «απίστους». Ως εκ τούτου, τα διεθνή δίκτυα των βίαιων ισλαμιστών ενεπλάκησαν στις εμφύλιες συρράξεις και αναταραχές στην Ερυθραία, στην Τσετσενία, στη Βοσνία, στις νότιες πρώην σοβιετικές δημοκρατίες της κεντρικής Ασίας, στο ινδικό Κασμίρ και στις Φιλιππίνες καθώς και στο κύμα τρομοκρατίας που έπληξε τη Γαλλία στα μέσα της δεκαετίας του '90. Η οργάνωση του Οσάμα Μπιν Λάντεν «Αλ Κάιντα», που σημαίνει «η βάση», λειτούργησε ως χρηματοδότης, εκπαιδευτής και διεθνής σύνδεσμος των διάσπαρτων βίαιων ισλαμιστών.¹⁰¹

Η σύγκρουση των ΗΠΑ με το διεθνές βίαιο ισλαμικό δίκτυο ήταν αναπόφευκτη. Η ιδεολογία των ισλαμιστών είναι ριζικά αντίθετη στις επιρροές της νεωτερικότητας στον μουσουλμανικό κόσμο, συμπεριλαμβανόμενου του σημερινού βεσφαλιανού συστήματος των κρατών. Ο Μπιν Λάντεν και οι συναγωνιστές του πιστεύουν ότι μάχονται όχι εν ονόματι ενός κράτους, αλλά μιας θρησκείας. Ο στόχος τους είναι να εκδιωχθεί κάθε δυτική παρουσία (και το Ισραήλ) από τον οίκο του Ισλάμ και να ανατραπούν εκείνα τα μουσουλμανικά καθεστώτα που δεν ασπάζονται αυτή τη ριζική απόρριψη της νεωτερικότητας. Το Φεβρουάριο του 1998, ο Μπιν Λάντεν στη «φάτβα» (κήρυξη ιερού πολέμου) θεώρησε τις ΗΠΑ υπεύθυνες για τη μετατροπή της Σαουδικής Αραβίας, της Αιγύπτου, του Ιράκ και του Σουδάν σε «χάρτινα κρατίδια», για να «εγγυηθούν την ύπαρξη του Ισραήλ», κάλεσε «κάθε μουσουλμάνο που πιστεύει στον Θεό να σκοτώσει Αμερικάνους και να λεηλατήσει τον πλούτο τους οποτεδήποτε και οπουδήποτε τους βρίσκουν». ¹⁰²

Το πρωί της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, υλοποιήθηκε η αποφασιστική «επιδρομή» της Αλ Κάιντα. Τέσσερις ομάδες 19 συνολικά φανατικών ισλαμιστών διενήργησαν ταυτόχρονες αεροπειρατείες στις βορειοανατολικές ΗΠΑ και μετέτρεψαν τα τρία από τα τέσσερα αεροπλάνα που κυρίεψαν σε θανάσιμα όπλα.

---

¹⁰¹John Colley, *Τρομοκρατία: Ανιερροί Πόλεμοι* (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2002), 178–212.

¹⁰²Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα Και Εξωτερική Πολιτική* (Αθήνα: Ποιότητα, 2002), 412.

Το τέταρτο, που από την αλλαγή πορείας του μετά την αεροπειρατεία φαίνεται πως κατευθυνόταν με στόχο την Ουάσινγκτον, πιθανόν τον Λευκό Οίκο, έπεσε σε ακατοίκητη περιοχή λόγω της αντίστασης των επιβατών, οι οποίοι μέσω κινητών τηλεφώνων πληροφορήθηκαν τους προορισμούς των προηγούμενων τριών αεροπλάνων. Οι επιθέσεις προκάλεσαν το θάνατο περίπου 3.000 ανθρώπων αλλά και υλικές ζημιές ύψους \$90 δισεκατομμυρίων.

ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Αμέσως μετά το χτύπημα της 11/9 και έως την επέμβαση στο Αφγανιστάν η κοινή Αμερικανική γνώμη προσπαθούσε να απαντήσει στο έξης ερώτημα: «Γιατί έχουμε τόσους εχθρούς; Γιατί μας μισούν;»

Η μία οπτική του μίσους ήταν ο παρανοϊκός φανατισμός του Μπιν Λάντεν. Όμως πέρα από αυτό το παράλογο μίσος το φαινόμενο του αντιαμερικανισμού ανά την υφήλιο δεν μπορούσε να παραβλεφθεί. Η κυριότερη αιτία για αυτόν τον αντιαμερικανισμό, στην Μέση Ανατολή, οφείλετε στην πολιτική των ΗΠΑ όσον αφορά στο Παλαιστινιακό. Η άλλη οπτική του μίσους η οποία δίδονταν από την νέα Αμερικανική εξουσία ήταν αυτάρεσκη, αλαζονική και απλοϊκή: η επίθεσή κατά της Αμερικής είχε ως αιτία τον «φθόνο». Οι «αποτυχημένοι» στρέφονταν εναντίον των «επιτυχημένων» ή αλλιώς οι «αντιδημοκράτες» κατά των εκφραστών της δημοκρατίας.¹⁰³

Οι ΗΠΑ κατάφεραν και με την συναίνεση του Συμβουλίου Ασφαλείας να πάρουν το πράσινο φώς από την διεθνή κοινότητα και σχεδόν ένα χρόνο μετά, το ΝΑΤΟ επενέβηκε στο Αφγανιστάν, εξασφαλίζοντας είτε την συμμετοχή των Μεγάλων Δυνάμεων είτε την ανοχή τους. Ο πόλεμος στο Αφγανιστάν έληξε σχετικά γρήγορα. Όσο και να ήθελαν οι Αμερικάνοι να τον χαρακτηρίσουν επιτυχημένο δεν ήταν εύκολο. Φυσικά οι Ταλιμπάν έφυγαν από την εξουσία, όμως ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας ήταν ήδη προβληματικός. Η κατάσταση στο Αφγανιστάν ήταν χασομική. Ο Μπιν Λάντεν και οι περισσότεροι συνεργάτες του είχαν διαφύγει.

---

¹⁰³ Γιαννης Λούλης, *Η Επικίνδυνη Υπερδύναμη. Η Αμερική Του Bush Και Ο Πόλεμος Στο Ιράκ* (Αθήνα: Λιβάνη, 2003), 24.

ΔΟΓΜΑ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Λίγο μετά την επίθεση της 11/9 άρχισε να διαφαίνεται το πολιτικό όραμα του Μπους. Μια νέα πορεία διαφαίνονταν. Οι ΗΠΑ είχαν επιλέξει μια μοναχική πορεία, επιθετική προς τον έξω κόσμο και φοβική προς το εσωτερικό τους. Το δόγμα του προληπτικού πολέμου του Μπους στηρίζονταν στις ακόλουθες τέσσερις αρχές:¹⁰⁴

❖ Οι δημοκρατίες είναι παραδοσιακά ειρηνικές και επιδιώκουν στο να οικοδομούν ένα διεθνές περιβάλλον που να ανταποκρίνεται στα Αμερικανικά ιδεώδη και συμφέροντα.

❖ Η κυριότερη απειλή για τις ΗΠΑ προέρχεται από τρομοκρατικές οργανώσεις που συνδέονται με τυραννικά καθεστώτα και όπλα μαζικής καταστροφής.

❖ Τα παλαιότερα στρατηγικά δόγματα δεν είναι πλέον ικανά να αντιμετωπίσουν αυτές τις νέες μορφές απειλών και οι ΗΠΑ οφείλουν να υιοθετήσουν νέες μορφές προστασίας συμπεριλαμβανομένου και του πολέμου.

❖ Οι ΗΠΑ οφείλουν να είναι έτοιμες να δρουν μονομερώς. Η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη μορφή διεθνούς υποστήριξης στους πολέμους της χώρας θα πρέπει να είναι το ζητούμενο, αλλά οι ενέργειες της υπερδύναμης δεν θα εξαρτώνται από τυχόν αρνησικυριακές αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Είναι φανερό ότι το νέο δόγμα εφαρμόζεται σε χώρες σχετικά αδύναμες οι οποίες σίγουρα δεν διαθέτουν όπλα μαζικής καταστροφής. Δεν είναι τυχαίο ότι επιλέγει το Ιράκ ως στόχος και όχι η Βόρειος Κορέα η οποία διαθέτει πιο εξελιγμένο πυρηνικό πρόγραμμα από ότι το Ιράκ. Αμφιβάλει κανείς ότι η Αμερική θα ήταν πιο διστακτική απέναντί στο Ιράκ αν γνώριζε ότι αυτό διαθέτει πυρηνικά ή ακόμα και χημικά-βιολογικά όπλα;¹⁰⁵

Στην ουσία οι ΗΠΑ με το δόγμα Μπους κατάφεραν κατά κάποιο τρόπο να νομιμοποιήσουν ενέργειές τους, έστω και αν αυτές έβρισκαν αντίθετο το Συμβούλιο Ασφαλείας. Ακόμα και σε περίπτωση πιθανής άσκησης βέτο από ένα μόνιμο μέλος, εξουσιοδοτούνται να προβούν σε ένα προληπτικό χτύπημα δρώντας ακόμα και μονομερώς. Αρκεί πλέον η Αμερική να δικαιολογεί τις

¹⁰⁴Λίτσα, *Πόλεμος Και Ορθολογισμός*, 334–335.

¹⁰⁵Λούλης, *Η Επικίνδυνη Υπερδύναμη. Η Αμερική Του Bush Και Ο Πόλεμος Στο Ιράκ*, 58.

επικείμενες της επιθέσεις ως «προληπτικές ενέργειες». Συνεπώς οι απειλές από μια χώρα ενώ θα έπρεπε να είναι ουσιαστικές και χειροπιαστές αρκεί πλέον να είναι εκτιμήσεις των ΗΠΑ οι οποίες μπορούν να αποφασίζουν ένα προληπτικό πλήγμα.

Όπως ήταν φυσικό οι ελίτ της οικονομίας και της εξωτερικής πολιτικής φοβήθηκαν ότι ο μιλιταρισμός της κυβέρνησης Μπους μπορεί να αποβεί πολύ δαπανηρός για τα συμφέροντα τους και ίσως να τους κοστίσει ακόμα και την επιβίωση τους.¹⁰⁶

Το δόγμα Μπους δέχθηκε την έντονη κριτική από όλους τους συμμάχους των ΗΠΑ, για την χρησιμοποίηση της τρομοκρατίας προς δημιουργία του Αμερικανικού επεκτατισμού. Αυτή η στρατηγική απέτυχε να δώσει στους εμπνευστές της τα επιθυμητά αποτελέσματα καθώς ξεκινώντας ένα πόλεμο, έναν προληπτικό πόλεμο πιο συγκεκριμένα, οι ΗΠΑ αποκάλυψαν στα άλλα κράτη τις επιθετικές – επεκτατικές τους προθέσεις.¹⁰⁷

Οι αντιδράσεις για το δόγμα Μπους συνεχίστηκαν στο εσωτερικό της χώρας. Ο Richard Newton Gardner (διακεκριμένος Αμερικανός διπλωμάτης) δήλωσε χαρακτηριστικά: εάν αυτό το δόγμα προορίζεται να επιβεβαιώσει ένα δικαίωμα μόνο για τις ΗΠΑ είναι απαράδεκτο. Εάν προορίζεται προκειμένου να βεβαιωθεί μια νέα γενικότερη νομική αρχή οι επιπτώσεις της είναι τόσο αρνητικές ώστε να δικαιολογείται η καθολική καταδίκη. Κατά αυτόν τον τρόπο θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως προληπτικές επιθέσεις αυτές των Αραβικών χωρών ενάντια στο Ισραήλ, της Κίνας απέναντι στη Ταϊβάν, της Ινδίας εναντία στο Πακιστάν, της Βόρειας Κορέας ενάντια στην Νότια Κορέα. Ακόμα και η επίθεση της Ιαπωνίας στο Pearl Harbor θα μπορούσε να νομιμοποιηθεί, αναδρομικά. Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι ακόμα και ο Kissinger, σε άρθρο του στην Washington Post το Σεπτέμβριο του 2002 δήλωσε ότι: με την επέκταση του δικαιώματος πρόληψης ενάντια σε μια επικείμενη επίθεση, σε ένα δικαίωμα του προληπτικού πολέμου ενάντια στους ενδεχομένους επικίνδυνους αντιπάλους, η κυβέρνηση Μπους έχει

---

¹⁰⁶Λευτέρης Ρίζος Βαγγέλης Χωραφάς, *Ιράκ: Ένα Δευτερό Βιετνάμ* (Αθήνα: Monthly Review Imprint, 2005), 70.

¹⁰⁷Κώστας Χατζηκωνσταντίνου, *Ο Προληπτικός Πόλεμος ή η Παραχάραξη της Λογικής* (Αθήνα: Παπαζήσης, 2005), 31

δημιουργήσει ένα όπλο το οποίο δύναται να χρησιμοποιηθεί ενάντια στις ΗΠΑ και ενάντια στο ενδιαφέρον τους για μια σταθερή παγκόσμια τάξη.¹⁰⁸

ΙΡΑΚ:ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΕΝΟΣ ΠΡΟΑΝΑΓΓΕΛΘΕΝΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ο πρόεδρος Μπους ήξερε ότι ο βομβαρδισμός καλυβών και σπηλιών στο Αφγανιστάν με υπερσύγχρονα μέσα και η κατάληψη μιας τέτοιας φτωχής χώρας δεν θα ικανοποιούσε το Αμερικανικό υποσυνείδητο για δράση. Ο ίδιος ο Ράμσφελντ, υπουργός Άμυνας της κυβέρνησης Μπους δήλωσε: το «Αφγανιστάν στερείτο αξιόλογων στόχων». Την επομένη, λοιπόν, της επίθεσης της 11/9 ανασύρθηκε το Ιράκ.¹⁰⁹

Η απόφαση για την επέμβαση στο Ιράκ λήφθηκε πριν την έκδοση του ψηφίσματός 1441 το οποίο αφορούσε αποστολή επιθεωρητών του ΟΗΕ για έλεγχο του Ιράκ, για τυχόν κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής. Το πότε ακριβώς δεν είναι γνωστό. Η προσφυγή στον ΟΗΕ δεν είχε σκοπό την αποτροπή, αλλά αντιθέτως, τη διεξαγωγή του πολέμου υπό την σκέπη της διεθνούς νομιμοποίησης. Οι απόψεις των συμβούλων της κυβέρνησης Μπους δεν διέθεταν κοινή συνισταμένη, καθώς, ο Ράμσφελντ και ο Γούλφγουιτζ, υφυπουργός Άμυνας της κυβέρνησης, ήταν υπέρ της άμεσης και μονομερούς επίθεσης. Αντίθετα ο Πάουελ ήταν υπέρμαχος της προσφυγής στον ΟΗΕ. Ο πρόεδρος, τελικά, έκλινε προς την μεριά του τελευταίου. Ο βασικός λόγος αυτής της κίνησης φαίνεται να είχε σχέση με την Βρετανία. Ο Τόνυ Μπλερ, ήταν αναγκασμένος να αναζητήσει στηρίγματα διεθνούς νομιμότητας για να πείσει το κόμμα του πως θα έπρεπε να συμπορευθεί με τον Μπους. Οι ΗΠΑ από την άλλη πλευρά, δεν ήθελαν επ' ουδενί να επέμβουν μονομερώς χωρίς έστω τη συμπαράσταση της Βρετανίας.¹¹⁰

Τα ορόσημα που θα παρατεθούν παρακάτω επιβεβαιώνουν ότι η στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ ήταν μια ειλημμένη απόφαση.¹¹¹

---

¹⁰⁸ Ibid, 41–42.

¹⁰⁹ Δημήτρης Καιρίδης, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Και Η Συντηρητική Αντεπανάσταση* (Αθήνα: Σιδέρης, 2008), 141.

¹¹⁰ Λούλης, *Η Επικίνδυνη Υπερδύναμη. Η Αμερική Του Bush Και Ο Πόλεμος Στο Ιράκ*, 121–122.

¹¹¹ Ibid., 124–126.

❖ Το πρώτο ορόσημο σχετίζεται με μια τηλεφωνική συνομιλία μεταξύ Μπους και Μπλερ αμέσως μετά την 11/9. Σύμφωνα με δημοσιογραφικές πληροφορίες το θέμα τη συζήτησης σχετιζόταν με την επίθεση στο Αφγανιστάν και την εξόντωση του Μπιν Λάντεν . Σε δεύτερο χρόνο η συζήτηση κατέληξε στο Ιράκ και στον κυβερνήτη του Σαντάμ Χουσεΐν.

❖ Το δεύτερο ορόσημο αφορά στην ομιλία του Μπους για τον «άξονα του κακού» όπου στην ουσία το Ιράκ προσδιορίστηκε και επίσημα πλέον ως στόχος για της ΗΠΑ.

❖ Το τρίτο ορόσημο ήταν μια κρίσιμη συνάντηση μεταξύ Μπους και Μπλερ, τον Φεβρουάριο του 2002, με κύριο θέμα το Ιράκ. Συμφωνήθηκε μια κοινή γραμμή, η οποία συνέδεε τα πολεμικά σχέδια επιχειρήσεων με τις διπλωματικές προσεγγίσεις με τον ΟΗΕ.

❖ Το τέταρτο ορόσημο αφορά στην δήλωση του εκπροσώπου τύπου του Μπους, τον Οκτώβριο του 2002, ότι ο στόχος των ΗΠΑ είναι η «αλλαγή καθεστώτος» στο Ιράκ(και όχι ο φόβος κατοχής όπλων μαζικής καταστροφής) προτρέποντας τους όποιους επιδόξους πραξικοπηματίες να αναλάβουν δράση σκοτώνοντας τον Σαντάμ.

❖ Το τελευταίο ορόσημο που έγινε αντιληπτό (το καλοκαίρι του 2002) ήταν η δημοσιοποίηση του δόγματος Μπους.

Η σχεδιασμένη επίθεση στο Ιράκ πληρούσε όλες εκείνες τις προϋποθέσεις που έθετε το νέο δόγμα. Αρχικά οι ΗΠΑ επεδίωξαν τη διαδικασία του ΟΗΕ αλλά κάτι τέτοιο ήταν προφανές ότι προϋπέθετε τη στήριξη της κοινής γνώμης στις ειλημμένες αποφάσεις τους. Επιπλέον εάν ο ΟΗΕ δεν ήταν συγκαταβατικός με τις επιθυμίες τους θα εφάρμοζαν στο όνομα της αυτοάμυνας, το δόγμα της προληπτικής επίθεσης, δεδομένου ότι όφειλαν στο λαό τους πρώτα από όλα να αυτοπροστατευτούν. Φυσικά η επίκληση περί αυτοπροστασίας ουδεμία σχέση είχε με μια άλλη δηλωμένη πρόθεση των ΗΠΑ για αλλαγή καθεστώτος στο Ιράκ. Όσον αφορά στο τελευταίο υπήρχε μια σύγχυση καθώς η επέμβαση από την μια θα λάμβανε χώρα με στόχο τα όπλα μαζικής καταστροφής και από την άλλη την αλλαγή του καθεστώτος του Σαντάμ.¹¹² Τον Οκτώβριο του 2002 ο εκπρόσωπος

---

¹¹²Λούλης, *Η Επικίνδυνη Υπερδύναμη. Η Αμερική Του Bush Και Ο Πόλεμος Στο Ιράκ.*

τύπου του Μπους δήλωσε ότι τελικά η πολιτική της Αμερικής είναι η αλλαγή του καθεστώτος στο Ιράκ.

Οι ΗΠΑ έκαναν πολλές προσπάθειες για να πείσουν τα αναποφάσιστα κράτη του Συμβουλίου ασφαλείας να προσδεθούν στο άρμα τους και να συμπλεύσουν μαζί τους σε μια στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ, χωρίς βέβαια να τα καταφέρουν. Χώρες όπως το Καμερούν, η Αγκόλα και η Γουινέα κατάφεραν να αντισταθούν απέναντι στην υπερδύναμη και να απορρίψουν την πρόταση της, αναλαμβάνοντας και τις πιθανές συνέπειες της πράξης τους. Η Τουρκία προς μεγάλη έκπληξη των Αμερικανών αρνήθηκε να επιτρέψει την είσοδο των στρατευμάτων τους στο έδαφός της αναγκάζοντας τις ΗΠΑ να μεταβάλλουν τα επιχειρησιακά τους στρατιωτικά σχέδια και να επανασχεδιάσουν την χερσαία εισβολή μόνο από τον νότο. Η Γαλλία ήταν αρνητική από την αρχή. Με τηλεοπτικό διάγγελμα ο Πρόεδρος Ζακ Σιράκ ξεκαθάρισε ότι η χώρα του θα χρησιμοποιούσε το βέτο της ενάντια σε οποιοδήποτε ψήφισμα οδηγούσε σε πόλεμο.¹¹³ Τέλος υπογράμμισε ότι αν η Αμερική παρακάμψει το Σ.Α. αυτό θα αποτελέσει ένα επικίνδυνο προηγούμενο.¹¹⁴

Παρόλο που δεν θα έπαιρναν το πράσινο φως από το Σ.Α καθώς τα μόνιμα μέλη είχαν το δικαίωμα της αρνησικυρίας επιδίωκαν να προσελκύσουν τον μέγιστο αριθμό κρατών προκειμένου να «νομιμοποιήσουν» όσο το δυνατόν την απόφασή τους. Τελικά κατάφεραν να συμπαρασύρουν στην πλευρά τους μόνο 45 κράτη¹¹⁵ χρησιμοποιώντας, ενδεχόμενα, κάθε δυνατή και ανορθόδοξη μέθοδο.

Τελικά την 19 Μαρτίου 2003 ισχυρός βομβαρδισμός «έσεισε» το Ιράκ. Οι ΗΠΑ είχαν ξεκινήσει τον δεύτερο πόλεμο του κόλπου. Το σχέδιο προέβλεπε «ταχεία και σε βάθος εισχώρηση» για κατάληψη της Βαγδάτης. Την 9 Απριλίου το σαθρό καθεστώς του Σαντάμ είχε πέσει.

---

¹¹³Ο Γάλλος πρόεδρος χαρακτηριστικά είχε δηλώσει: «ότι και να συμβεί η Γαλλία θα ψηφίσει όχι, η άποψη μας είναι ότι δεν χρειάζεται πόλεμος για να επιτευχθεί ο αποπλισμός του Ιράκ».

¹¹⁴Ibid., 160.

¹¹⁵Cristopher Sceer, *Τα Πέντε Μεγάλα Ψέματα Του Μπους Για Το Ιράκ* (Αθήνα: Αιώρα, 2004), 224.

ΤΑ ΨΕΜΑΤΑ ΤΟ ΜΠΟΥΣ

Το πρόβλημα της εσωτερικής νομιμοποίησης για στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ δεν το είχε μόνο ο Μπλερ στη Βρετανία. Με το ίδιο πρόβλημα βρέθηκε αντιμέτωπος και ο Μπους. Ο Αμερικανικός λαός το μόνο που απεχθάνονταν ήταν η επέμβαση στο Ιράκ να χαρακτηριστεί από την διεθνή κοινότητα ως απότοκο της ιμπεριαλιστικής τάσης η οποία καταδυναστεύει τις Μεγάλες Δυνάμεις. Ειδικότερα για την Αμερική αυτό θα ήταν ένα πολύ αρνητικό στοιχείο καθόσον και η ίδια είχε προϋπάρξει αποικία.

Σε πρώτο χρόνο προσπάθησε να ανακαλύψει δεσμούς μεταξύ του Σαντάμ και της Αλ Κάιντα. Ο ισχυρισμός ότι ο κοσμικός, αντιϊσλαμιστής Σαντάμ θα συνεργαζόταν με τον φανατικό ισλαμιστή Μπιλ Λάντεν δεν ήταν λογικό να αποδειχτεί. Τα στελέχη της οργάνωσης δεν προέρχονταν από το Ιράκ αλλά από φιλοαμερικανικές χώρες όπως η Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ. Το Ιράκ του Σαντάμ δεν είχε καμία σχέση με τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11/9. Όταν αυτό έγινε αντιληπτό, αμέσως μετά την επέμβαση, υπονομεύτηκε όλη η αξιοπιστία του εγχειρήματος. Στα μάτια του λοιπού κόσμου αλλά και σε αυτά των πολιτών της η κυβέρνηση των ΗΠΑ είπε ψέματα και διαστρέβλωσε στοιχεία εναντίον του Σαντάμ προκειμένου να κερδίσει τη λαϊκή συγκατάθεση για στρατιωτική επέμβαση.¹¹⁶

Η εμμονή του Μπους με τον Σαντάμ και τον Μπιλ Λάντεν ήταν η αιτία αποπροσανατολισμού του από τα πραγματικά αίτια της τρομοκρατίας. Ήταν επίσης γνωστό πως το καθεστώς Μπαάθ (Σαντάμ) σε Συρία και Ιράκ είχε εξαπολύσει διωγμούς κατά των αδελφών Μουσουλμάνων. Επομένως η μόνη σύνδεση που υπήρχε μεταξύ αυτών των δύο προσώπων ήταν εκείνη που διαμόρφωσε στο μυαλό του ο Αμερικανός πρόεδρος.¹¹⁷ Πάντως αν δεν υπήρχαν τρομοκράτες στο Ιράκ πριν την εισβολή, το σίγουρο είναι ότι η πολιτική του Μπους δημιούργησε αρκετούς. Συνεπώς ο ισχυρισμός του ήταν «προφητικός».¹¹⁸

Η επιτροπή που είχε αποσταλεί με το ψήφισμά 1441 προκειμένου να διεξαγάγει έλεγχο για τυχόν ύπαρξη όπλων μαζικής καταστροφής στις αρχές

---

¹¹⁶Καιρίδης, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Και Η Συντηρητική Αντεπανάσταση*, 41.

¹¹⁷Λούλης, *Η Επικίνδυνη Υπερδύναμη. Η Αμερική Του Bush Και Ο Πόλεμος Στο Ιράκ*, 17.

¹¹⁸Cristopher Sceer, *Τα Πέντε Μεγάλα Ψέματα Του Μπους Για Το Ιράκ* (Αθήνα: Αιώρα, 2004), 222.

Μαρτίου, ζητούσε λίγους μήνες επιπλέον προκειμένου να ολοκληρώσει την έρευνα. Ενώ ο Σαντάμ ήταν απόλυτα συνεργάσιμος και έδειχνε ότι ήθελε να αποφύγει τον πόλεμο από την άλλη πλευρά ο Μπους έδειχνε ότι έκανε τα πάντα για να τον επιτύχει. Στην επιτροπή για τον έλεγχο του Ιράκ δεν δόθηκε ποτέ ο χρόνος τον οποίο ζήτησε. Μετά την Αμερικανική εισβολή και παρά τις φρενήρεις προσπάθειες, αποδείχθη ότι το Ιράκ δεν διέθετε τέτοιου είδους όπλα. Για μία ακόμα φορά η αλήθεια σχετικά με την απειλή την οποία αποτελούσε το Ιράκ για την υφήλιο πολιτικοποιήθηκε υπέρμετρα από την Αμερικανική κυβέρνηση.¹¹⁹

Ένα επιπλέον επιχείρημα που χρησιμοποίησε ο Μπους για να πείσει τον Αμερικανικό λαό υπέρ της επεμβάσεως στο Ιράκ, ήταν ότι ο πόλεμος θα έληγε πριν ακόμα ξεκινήσει και θα ήταν πιο εύκολος και από αυτόν του Αφγανιστάν καθώς το Ιράκ ήταν αποδυναμωμένο μετά την ήττα του το 1991 και τον διεθνή απομονωτισμό που του είχε επιβληθεί από τις ΗΠΑ. Προφανώς ήταν τόσο πειστικός που κατάφερε να πείσει πρώτον από όλους τον ίδιο του τον εαυτό. Η κατάσταση ήταν τελείως διαφορετική. Η ευκολία με την οποία ανατράπηκαν οι Ταλιμπάν το 2001 φαίνεται να υπήρξε καθοριστική για την επικράτηση της λαθεμένης αντίληψης στους κόλπους της κυβέρνησης Μπους για το ότι το Ιράκ θα αποτελούσε απλή επανάληψη εκείνης της επιτυχίας.¹²⁰

Ακόμα ένα επιχείρημα το οποίο προέβαλε ο Μπους με σκοπό να πείσει τον λαό του για το ορθό της απόφασής του ήταν ότι η Αμερική ως μεγάλη χώρα που ήταν όφειλε να εκδημοκρατίσει το Ιράκ, κάτι το οποίο είχε πράξει και με άλλες χώρες στο παρελθόν. Ο Μπους δήλωνε ότι ο στόχος του ήταν μόνο το καθεστώς του Σαντάμ που κρατά δέσμιο τον λαό του. Οι επικρίσεις στο εσωτερικό των ΗΠΑ υπήρξαν πολλές. Κάποιοι το χαρακτήρισαν παρακινδυνευμένο εγχείρημα που έθετε σε κίνδυνο την οικονομία, τη ζωή νεαρών στρατιωτών και την αξιοπιστία της χώρας απέναντι στον υπόλοιπο κόσμο.¹²¹ Η Αμερική απέτυχε στο Ιράκ, καθώς, δεν κατάφερε να εκσυγχρονίσει την οικονομία, την κοινωνία του και να επιλύσει τα προβλήματά τα οποία συντελούσαν στη άνθιση της τρομοκρατίας. Αντιθέτως το Ιράκ εξέλαβε το όλο εγχείρημα ως άλλοθι για να αναβάλει όλες τις μεταρρυθμίσεις

---

¹¹⁹Ibid., 117.

¹²⁰Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *“Γεωστρατηγική”* (Αθήνα, 2007), 29.

¹²¹Sceer, *Τα Πέντε Μεγάλα Ψέματα Του Μπους Για Το Ιράκ*, 197.

(δημοκρατία ίσον αστάθεια) που έπρεπε να αναλάβει. Το μόνο που πέτυχε η Αμερική ήταν να φανεί ως ένας «ξένος παράγοντας» που κακοποιεί και αποπροσανατολίζει την χώρα. ¹²²

ΓΙΑΤΙ Ο ΜΠΟΥΣ ΕΠΕΛΕΞΕ ΤΟ ΙΡΑΚ

Όπως προαναφέρθηκε, οι ΗΠΑ βρίσκονταν σε περιδίνηση όσον αφορά στην δικαιολόγηση της επίθεσής καθώς αρχικά αναφέρονταν στην «αλλαγή καθεστώτος», στην συνέχεια στράφηκαν στην απειλή από τα «όπλα μαζικής καταστροφής», ενώ πάντοτε πλανιόταν η αίσθηση ότι ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας περνά μέσα από το Ιράκ. Το Ιράκ έπρεπε να πληγεί αρχικά γιατί κάτι τέτοιο ήταν «εφικτό», λόγω της μειωμένης στρατιωτικής του ισχύος. Έπειτα διότι μπορούσε να παρουσιαστεί ως εν δυνάμει απειλητικό, επισείοντας διαρκώς τα «όπλα μαζικής καταστροφής» που «έκρυβε» αλλά και λόγω του ταραχώδους παρελθόντος(χρήση χημικών κατά των Κούρδων). Τέλος διότι απαιτούνταν ένας απτός εχθρός, που θα προσωποποιούσε την τρομοκρατία και το πνεύμα του κακού, εφόσον δεν είναι αρκετό να είσαι σε πόλεμο με μια αφηρημένη οντότητα. Έτσι η Αμερική κατέληξε στην επιλογή του Σαντάμ. Οι ΗΠΑ με αυτόν τον τρόπο προετοίμασαν το έδαφος για την επέμβαση στο Ιράκ τόσο στο όνομα της «αυτοάμυνας» όσο και στη σύγκρουση μεταξύ του «Καλού και του κακού». ¹²³

ΟΙ ΧΕΙΡΟΠΙΑΣΤΟΙ ΛΟΓΟΙ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΙΡΑΚ

Ανατροπή των δεδομένων στην Μέση Ανατολή

Η ομάδα του Αμερικανού προέδρου τον Ιανουάριο του 2003 έκανε γνωστό πως η Αμερική δεν στηρίζει πλέον το status quo στην Μέση Ανατολή. Οι ΗΠΑ επενέβησαν στο Ιράκ αφενός γιατί τα κενά φορτία ισχύος που δημιουργήθηκαν στην περιοχή από την κατάρρευση του διπολικού συστήματος ήταν θελκτικά για την Αμερική και αφετέρου γιατί η επίθεση της 11/9 ενίσχυσε την Αμερικανική ισλαμοφοβία και την εικόνα της Μέσης Ανατολής ως εστία αντιαμερικανισμού. ¹²⁴ Επιπλέον η πρόσδεση του Ιράκ στο «άρμα» των ΗΠΑ θα το καθιστούσε αυτόματα

---

¹²²Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, "Γεωστρατηγική," 29.

¹²³Λούλης, *Η Επικίνδυνη Υπερδύναμη. Η Αμερική Του Bush Και Ο Πόλεμος Στο Ιράκ*, 69–73.

¹²⁴Καιρίδης, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Και Η Συντηρητική Αντεπανάσταση*, 65.

εκτός σχεδίων της Ρωσίας, η οποία επέστρεφε αναγεννημένη στην διεθνή σκακιέρα μετά τον απομονωτισμό των τελευταίων ετών.¹²⁵

Το επιτελείο του Μπους εκτιμούσε ότι η αλλαγή του καθεστώτος στο Ιράκ, με παράλληλη επίδειξη της ισχύος των ΗΠΑ στην Μέση Ανατολή θα έστελνε ηχηρά μηνύματα στο Ιράν και στην Συρία, που διέθεταν κυβερνήσεις παρόμοιου τύπου. Επίσης θεωρούσε ότι εάν οι ΗΠΑ παρέμεναν στο Ιράκ και δεν συνέχιζαν στο Ιράν και την Συρία τότε η πολιτική τους θα οδηγούσε σε αδιέξοδο. Η επίθεση στο Ιράκ ήταν το πρώτο «ντόμινο» σε μια προσπάθεια της Αμερικής για ανατροπή «μη αρεστών» καθεστώτων.¹²⁶

Μια Μέση Ανατολή φιλική προς το Ισραήλ

Οι ισχυρισμοί της Αμερικής να βοηθήσει τους Άραβες πολίτες να βελτιώσουν τη ζωή τους εκφράζουν και αντανakλούν στις απόψεις του Ισραήλ για την Μέση Ανατολή. Ένα φιλικό προς την Αμερική περιβάλλον στην ευρύτερη περιοχή σταδιακά θα «απελευθερώσει» τους Άραβες και θα τους μεταλλάξει με απώτερο σκοπό να μειώσει το ενδιαφέρον τους για το Παλαιστινιακό. Μεταβάλλοντας κατά κάποιο τρόπο την «φύση» της Μέσης Ανατολής οι Άραβες θα δεχτούν την κυριαρχία του Ισραήλ υπό την «αγαθή ηγεμονία» των ΗΠΑ.

Βέβαια αν εφαρμοστεί κάτι τέτοιο θα έχει μάλλον αντίθετα αποτελέσματα διότι τα «δημοκρατικά καθεστώτα» που φαντάζονται στην Αμερική θα βρεθούν αντιμέτωπα με μια ισλαμική κοινή γνώμη που θα γίνει ακόμα πιο αντιισραηλινή, με αποτέλεσμα η επιβίωση τους αναγκαστικά να στηριχθεί από εξίσου αυταρχικά καθεστώτα και πιθανότατα με νέες στρατιωτικές επεμβάσεις.¹²⁷ Αναμφισβήτητά όμως οι ΗΠΑ θα δείξουν ιδιαίτερο ζήλο για τη διατήρηση και ανάπτυξη του Ισραήλ, του μοναδικού προγεφυρώματος που διαθετουν στην καυτή περιοχή της Μέσης Ανατολής.

---

¹²⁵Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή Στις Διεθνείς Σχέσεις*, 251.

¹²⁶Λούλης, *Η Επικίνδυνη Υπερδύναμη. Η Αμερική Του Bush Και Ο Πόλεμος Στο Ιράκ*, 75.

¹²⁷*Ibid.*, 77–80.

Επίδειξη ισχύος

Για το επιτελείο του Μπους η οποιαδήποτε απειλή για τα συμφέροντα της χώρας μπορεί να αποτραπεί με έναν τρόπο, που δεν είναι άλλος από την επίδειξη της Αμερικανικής «παντοδυναμίας». Οι σκληροί ρεαλιστές που πλαισίωναν τον πρόεδρο της Αμερικής εκτιμούσαν πως μια εντυπωσιακή είσοδος στην περιοχή θα τρομοκρατούσε τα υπόλοιπα Αραβικά κράτη, θα τα εξανάγκαζε τόσο να συνεργαστούν πλήρως με τις ΗΠΑ όσο και να εγκαταλείψουν όποιες αξιώσεις τους είχαν απομείνει αναφορικά με το Παλαιστινιακό. Συνεπώς η κατάληψη του Ιράκ θα συνέβαλε στην μεγιστοποίηση του κύρους και του γοήτρου των ΗΠΑ σε ολόκληρη την Μέση Ανατολή παρέχοντας απεριόριστη κάλυψη στις προκλητικές ενέργειές του Ισραήλ, μια χώρα που θεωρούνταν αποδεκτό να έχει όπλα μαζικής καταστροφής, την ώρα που αν αυτό ισχύει για τους Άραβες αποτελούσε κάτι το απαράδεκτο.¹²⁸

Η Επέμβαση στο Ιράκ ως όχημα επανεκλογής του Μπους

Δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ανορθολογική η άποψη σύμφωνα με την οποία η επίθεση στο Ιράκ αποτελεί όχημα για τον Μπους με στόχο την επανεκλογή του. Είναι σημαντικό να θυμηθούμε ότι ο Μπους ο πρεσβύτερος αφού αρχικά μετά την επέμβαση στον κόλπο τον Ιανουάριο του 1991 η δημοτικότητα του ανέβηκε στα ύψη, τελικά σχεδόν ενάμιση χρόνο αργότερα έχασε τις εκλογές από τον Κλίντον. Ο υιός Μπους όχι απλά το γνώριζε αυτό αλλά του είχε γίνει εμμονή. Εξάλλου είναι γεγονός ότι τον Σεπτέμβριο του 2002, στις ενδιάμεσες εκλογές, η κυβέρνηση Μπους θα είχε πολύ χαμηλές επιδόσεις εάν βρίσκονταν στην πρώτη γραμμή κοινωνικά ή οικονομικά ζητήματα και όχι θέματα εθνικής ασφαλείας, όπως η υποτιθέμενη απειλή του Ιράκ.¹²⁹ Η «επιτυχημένη» επέμβαση στο Αφγανιστάν θα απείχε σχεδόν δύο χρόνια από τις επικείμενες εκλογές. Δεδομένο ότι η δημοτικότητά του είχε, ήδη, ξεκινήσει φθίνουσα πορεία έπρεπε να στηρίξει την προεκλογική του εκστρατεία σε κάτι που ήξερε καλά. Οι καιροί δεν ενδεικνυόταν για πειραματισμούς, και αυτό που γνώριζε καλά να πράττει δεν ήταν τίποτα άλλο από τον πόλεμο, παίζοντας με αυτόν τον τρόπο το επικίνδυνο παιχνίδι του

---

¹²⁸Ibid., 82–83.

¹²⁹Noam Chomsky, Παρεμβάσεις (Αθήνα: Λιβάνη, 2007), 54.

«σοβινιστικού λαϊκισμού». Το επιτελείο του θεώρησε ότι έπρεπε να καλλιεργήσει ένα κλίμα κρίσεων σε θέματα ασφαλείας των ΗΠΑ. Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας έμοιαζε το καλύτερο δυνατό σενάριο καθόσον δεν έχει ορατό τέλος.¹³⁰ Ο Αμερικανικός λαός θα ήταν δυνατόν να εμπιστευτεί κάποιον άλλον πρόεδρο πλην του Μπους σε ένα τέτοιο περιβάλλον ανασφάλειας, απειλών και κινδύνων, για τις ΗΠΑ, όπως παρουσιαζόταν από την κυβέρνηση Μπους; Η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα δόθηκε στις κάλπες τον Νοέμβριό του 2004 όπου ο Μπους και η «παρέα» του πανηγύρισαν την έναρξη της δεύτερης κυβερνητικής τους τετραετίας.

ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΤΟ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ ΑΙΤΙΑ ΓΙΑ ΠΟΛΕΜΟ;

Το σημαντικότερο ίσως συμπέρασμα από την Ιρακινή εισβολή στο Κουβέιτ είναι ότι τελικά είναι φθηνότερο να αγοράζεις πετρέλαιο από μια χώρα παρά να το αποκτήσεις προβαίνοντάς σε πολεμική διαδικασία.¹³¹ Πράγματι το κόστος του πολέμου είναι υπέρογκο και επομένως δυσβάσταχτο. Το κοινωνικό κόστος είναι το ίδιο δυσβάσταχτό, αν όχι μεγαλύτερο, από το οικονομικό. Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις για την κατάληψη του Ιράκ υπήρξαν σύντομες χωρίς ιδιαίτερες απώλειές για τους Αμερικάνους και τους Βρετανούς, ωστόσο, η κατοχή του αποδείχτηκε ανέλπιστα προβληματική και δαπανηρή. Τέσσερα χρόνια μετά την κατάληψη της χώρας, 3.500 Αμερικανοί έχασαν τη ζωή τους και πάνω από 60.000 τραυματίστηκαν σοβαρά.¹³²

Τον Σεπτέμβριο του 2003 Ο Μπους άφησε εμβρόντητή την χώρα ανακοινώνοντας ότι θα ζητούσε 87 δις δολάρια για στρατιωτικές δαπάνες και δαπάνες ανοικοδόμησης του Ιράκ και του Αφγανιστάν, επιπλέον των 79 δις δολαρίων τα οποία είχε ήδη εγκρίνει το Κογκρέσο.¹³³ Μόνο αυτός ο πόλεμος κόστιζε στον Αμερικανικό λαό ένα δις δολάρια την εβδομάδα. Επιπλέον πρέπει να

---

¹³⁰Ibid., 85–90.

¹³¹John Tatom, Σωτ. Ντάλης, Σωτήρης, *Ο Πόλεμος Στο Ιράκ Και Η Διεθνή Κοινωνία* (Αθήνα: Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, 2003), 315.

¹³²Καιρίδης, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Και Η Συντηρητική Αντεπανάσταση*, 90.

¹³³Sceer, *Τα Πέντε Μεγάλα Ψέματα Του Μπους Για Το Ιράκ*, 44.

συνυπολογιστεί και το δημοσιονομικό έλλειμμα το οποίο για το 2003 ήταν 500 δις δολάρια.¹³⁴

Τον Ιανουάριο του 2006 ο Μπους, σε μία ομιλία του, είχε δηλώσει «ο λαός γνωρίζει τη διαφορά μεταξύ των έντιμων και των επικριτών που αμφισβητούν τον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου, καθώς είναι αρκετοί αυτοί οι οποίοι ισχυρίζονται πως δράσαμε ή για το πετρέλαιο, είτε για το καλό του Ισραήλ, ή τέλος ότι παραπλανήσαμε τον λαό μας». Ο Μπους ως προς το πρώτο, το πετρέλαιο δηλαδή, φαίνεται να είχε δίκιο.¹³⁵

Αναμφισβήτητα το πετρέλαιο καθορίζει την γεωστρατηγική αξία της Μέσης Ανατολής εφόσον από εκεί αντλείται το 50% της παγκόσμιας παραγωγής και το πιο σημαντικό, το 80% των παγκόσμιων αποθεμάτων βρίσκονται εκεί. Παρόλα αυτά όμως οποιαδήποτε εξωτερική πολιτική πρωτοβουλία στη Μέση Ανατολή συνδέεται με το πετρέλαιο θα πρέπει να εξεταστεί ενδελεχώς.

Το Ιράκ αμέσως μετά τον πόλεμο παρήγαγε λιγότερο πετρέλαιο σε σχέση με αυτό επί των ημερών του Σαντάμ.¹³⁶ Το ετήσιο κέρδος από την παραγωγή πετρελαίου στο Ιράκ πλέον δεν ξεπερνά τα 30 δις δολάρια ενώ το κόστος της Αμερικανικής κατοχής ξεπερνά τα 100 δις. Όσο σημαντική και να είναι η ιρακινή παραγωγή δεν ξεπερνά το 3% της παγκόσμιας παραγωγής. Η τιμή του πετρελαίου επηρεάζεται πολύ περισσότερο από την αύξηση της ζήτησης στην αναπτυσσόμενη Κίνα και την Ινδία παρά στην κατά 20 ή 30% αύξηση ή μείωση της Ιρακινής παραγωγής πετρελαίου.¹³⁷

Η κυβέρνηση Μπους προκειμένου να εξασφαλίσει κατά τρόπο την απαιτούμενη εσωτερική νομιμοποίηση δήλωσε ότι οι στρατιωτικές επιχειρήσεις

---

¹³⁴Ibid., 224.

¹³⁵Καιρίδης, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Και Η Συντηρητική Αντεπανάσταση*, 72.

¹³⁶ Το γεγονός αυτό προκλήθηκε για δύο λόγους, πρώτον διότι η Ιρακινή πετρελαϊκή βιομηχανία υπέστη σοβαρές βλάβες από τους βομβαρδισμούς των Αμερικανών και δεύτερον διότι οι εναπομείναντες εγκαταστάσεις υπεβλήθησαν σε πλιάτσικο, καθώς διέρρευσε η πληροφορία ότι τα μηχανήματά άντλησής ήταν κατασκευασμένα από χαλκό, μέταλλο το οποίο έχει αξία. Το ένα τρίτο των ζημιών προκλήθηκε από τους βομβαρδισμούς και τα δύο τρίτα από το πλιάτσικο.

¹³⁷Ibid., 69.

στην ουσία θα αυτοχρηματοδοτηθούν. Το πετρέλαιο ουσιαστικά συνέβαλε στην υποεκτίμηση του κόστους της εκστρατείας.¹³⁸

Οι ΗΠΑ με την επικράτηση τους στο Ιράκ εξασφάλισαν τον στρατηγικό συντελεστή που λέγεται πετρέλαιο. Οι στρατιωτικές επεμβάσεις δεν αποσκοπούν στη αύξηση των κερδών κάποιων πολυεθνικών μεγάλων εταιριών. Αυτό ήταν μάλλον εύκολο να γίνει αν μετά την πρώτη επέμβαση στον κόλπο, οι Σύμμαχοι επέβαλαν στο Σαντάμ τη διαχείριση των πετρελαίων από Αμερικανικές εταιρίες με αντάλλαγμα την επιβίωση του. Το πετρέλαιο του κόλπου δεν ήταν τόσο θελκτικό για τις ΗΠΑ από άποψη οικονομικού οφέλους αλλά η κατοχή του αποτελούσε μοχλό πίεσης στον Σαντάμ. Το Ιράκ στηριζόμενο στην εκμετάλλευση και στην διαχείριση του πετρελαίου, πιθανόν να αποκτούσε ισχύ(ίσως και τα πολυπόθητα πυρηνικά) την οποία θα χρησιμοποιούσε ενάντια των ΗΠΑ.¹³⁹

ΑΠΟΤΕΛΕΙ Η ΠΩΛΗΣΗ ΟΠΛΩΝ ΑΙΤΙΑ ΓΙΑ ΠΟΛΕΜΟ;

Πολλοί θεωρούν ότι το στρατιωτικό-βιομηχανικό κατεστημένο των ΗΠΑ καθορίζει την εξωτερική τους πολιτική. Τις περισσότερες φορές όμως μάλλον υπερεκτιμάται. Ο συνολικός αμυντικός προϋπολογισμός των ΗΠΑ φτάνει τα 450 δις δολάρια το οποίο αποτελεί το 3% του ΑΕΠ. Το ειδικό βάρος της πολεμικής βιομηχανίας στο σύνολό της αμερικανικής οικονομίας, μεγάλων εταιριών όπως η Μπρόινγκ και η Λόκχιτ, είναι μικρότερο από αυτό της φαρμακοβιομηχανίας, των υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης, ακόμα ίσως και αυτού του εμπορίου ναρκωτικών. Το στρατιωτικό-βιομηχανικό κατεστημένο των ΗΠΑ επηρεάζει, όπως και οι άλλοι μεγάλοι κλάδοι της οικονομίας τη λήψη των αποφάσεων που το αφορούν. Επομένως, δεν είναι λογικό να καθορίζει την εξωτερική πολιτική της χώρας περισσότερο από ότι οι άλλοι εσωτερικοί παράγοντες.¹⁴⁰

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

Όπως προηγήθηκε στη μελέτη της επέμβασης στην Β/Ε, έτσι και στην περίπτωση του Ιράκ θα γίνει προσπάθεια να εντοπιστούν κάποια από τα αίτια, τα

---

¹³⁸Ibid., 71.

¹³⁹ΗλίαςΚουσκουβέλης, *ΕισαγωγήΣτιςΔιεθνειςΣχέσεις*, 252.

¹⁴⁰Καιρίδης, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Και Η Συντηρητική Αντεπανάσταση*, 72.

οποία οδηγούν στις στρατιωτικές επεμβάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων σε μικρότερες χώρες

Ο Ζμπίγκνιου Μπρεζίνσκι, ως σύμβουλος ασφαλείας του προέδρου Κάρτερ, είχε χαρακτηρίσει τη Μέση Ανατολή ως «τόξο κρίσης». Στο προσκήνιο είχαν επανέλθει παλαιότερες θεωρίες γεωστρατηγικής σύμφωνα με τις οποίες «όποιος ελέγχει την περιμετρική ξηρά ελέγχει την Ευρασία, και όποιος ελέγχει την Ευρασία ελέγχει τις τύχες του κόσμου». ¹⁴¹ Τα παραπάνω λόγια ενός γνώστη της επιστήμης των Διεθνών σχέσεων καταδεικνύουν αναμφισβήτητα την σπουδαιότητα της περιοχής η οποία σχετίζεται άμεσα και με την ροή του πετρελαίου.

Οι στρατηγικοί στόχοι των ΗΠΑ στην Ευρασία σχετίζονται άμεσα, αρχικά με την τάση περικύκλωσης της Ρωσίας και της Κίνας καθώς και με την παρεμπόδιση της δημιουργίας ενός εναλλακτικού συνασπισμού στην Ευρασία, ο οποίος θα ήταν σε θέση να αμφισβητήσει την κυριαρχία της. Πάνω σε αυτήν την κατεύθυνση κινήθηκε και η επέμβαση στο Ιράκ.

Το ζήτημα της επέμβασης στο Ιράκ δεν ήταν θέμα προσώπων, όπως πολλοί, ιδίως εκτός Αμερικής, πίστευαν. Και σίγουρα μια πιθανή απομάκρυνση του προέδρου Μπους δεν θα αποτελούσε πανάκεια. Να θυμίσουμε ότι αρκετοί δημοκρατικοί, μεταξύ αυτών ο Τζον Κέρυ και η Χίλαρυ Κλίντον, υπερψήφισαν την απόφασή για επέμβαση της χώρας στο Ιράκ. Η απάντηση, στο ερώτημα για τα αίτια της εισβολής θα πρέπει να αναζητηθούν σε ανταγωνισμούς, σε ισορροπίες και σε ριψοκίνδυνους πολιτικούς χειρισμούς.

Στην περίπτωση της Β/Ε, γίνεται εύκολά αντιληπτό ότι τα κίνητρα των ΗΠΑ για επέμβαση δεν ταυτίζονταν με κάποιο συγκεκριμένο οικονομικό όφελος. Το βασικό ερώτημα, το οποίο απασχόλησε τη συγκεκριμένη μελέτη ήταν, εάν τα αίτια που οδήγησαν τις ΗΠΑ σε στρατιωτική επέμβαση σχετίζονταν άμεσα με τα οικονομικά οφέλη από το πετρέλαιο. Βέβαια οι υποστηρικτές αυτής της άποψης θα πρέπει να μας αντιπαραθέσουν μια επιστημονικά τεκμηριωμένη άποψη στο εξής ερώτημα: εφόσον το ενδιαφέρον της Αμερικής ήταν τόσο μεγάλο για το Ιρακινό

---

¹⁴¹ Ρούσσοσ, *Κινούμενη Άμμος*, 37.

πετρέλαιο τι ήταν αυτό που την απέτρεψε από το να καταλάβει το Ιράκ και τις πετρελαιοπηγές του με τον πρώτο πόλεμο του κόλπου.

Η πλέον συνηθισμένη ανάλυση αναφορικά με τα αίτια του πολέμου στο Ιράκ είναι ότι ο πόλεμος αυτός έγινε για να περάσουν τα πλούσια πετρελαϊκά αποθέματα του Ιράκ στα χέρια της Αμερικής. Η άποψη ότι, ακόμα και ο πόλεμος, μια καθαρά πολιτική διαδικασία, πηγάζει από οικονομικά κίνητρα δεν δίνει την πρέπουσα προσοχή στον ηγεμονικό σχεδιασμό της Αμερικής. Ο φόβος για μια πιθανή «κάθοδο» της αναγεννημένης Ρωσίας στην Μέση Ανατολή ή ακόμα η επιδίωξη επανάκτησης του λαβωμένου Αμερικανικού κύρους και γοήτρου από την επίθεση στους δίδυμους πύργους την 11/9 σίγουρα δεν μπορούν να παραβλεφθούν.¹⁴² Η άποψη ότι το μοναδικό αίτιο της επέμβασης ήταν το πετρέλαιο αγνοεί πλήρως την συστημική διάσταση που περικλείουν τα αίτια του πολέμου όπως αυτά αναλύθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια αυτής της μελέτης.

Στη συγκεκριμένη μελέτη δεν απαξιώνεται σε καμία περίπτωση η σημασία που έδωσε η Αμερική στο πετρέλαιο του Ιράκ το οποίο σίγουρα λειτούργησε ως επιταχυντής στην απόφασή της να επέμβει στρατιωτικά. Επιδίωξη της Αμερικής, ήταν να εμποδίσει την εκμετάλλευση του από τον Σαντάμ ή πολύ περισσότερο από άλλες μεγάλες δυνάμεις για τις οποίες το έδαφος του Ιράκ είναι ιδιαίτερα θελκτικό, καθώς είναι αυτονόητο ότι οι χώρες που παράγουν πετρέλαιο δύνανται να το χρησιμοποιήσουν ως όπλο.

Τέλος πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι η ενέργεια και δη ο πετρελαϊκός παράγοντας, ως υλικό στοιχείο, μπορεί να λάβει χαρακτηριστικά υψηλών τιμών αύξησης της ισχύος ενός κράτους για περιορισμένο όμως χρονικό διάστημα (μέχρι εξαντλήσεως αποθεμάτων). Αντίθετα οι παράγοντες που σχετίζονται με τις πραγματικές συνθήκες αύξησης του κύρους και του γοήτρου ενός κράτους, αποκτούν διαχρονικές τιμές.

Ο πόλεμος στο Ιράκ ήταν για τον Μπους μια δοκιμή, προκειμένου να καταστεί σαφές ότι η πρόθεση του ήταν να ληφθεί σοβαρά υπόψη η Εθνική Στρατηγική του για την ασφάλεια της χώρας. Το μήνυμα ήταν πως η κυβέρνηση

---

¹⁴²Λίτσας, *Πόλεμος Και Ορθολογισμός*, 200.

Μπους είχε κατά νου να κυβερνήσει τον κόσμο με την ωμή δύναμη και για να το πετύχει σε μακρύ χρονικό ορίζοντά θα σάρωνε κάθε δυνητική πρόκληση. Αυτός ήταν ο πυρήνας του δόγματος περί προληπτικού πολέμου.¹⁴³

---

¹⁴³Noam Chomsky, Παρεμβάσεις (Αθήνα: Λιβάνη, 2007), 53.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η αναζήτηση των αιτιών πολέμου δεν είναι δυνατόν να περιορίζεται μόνο στις δύο πρώτες εικόνες του Kenneth Waltz, ήτοι τον άνθρωπο και το κράτος, αλλά θα πρέπει να επεκτείνεται και στην τρίτη εικόνα, δηλαδή το διεθνές σύστημα και πιο συγκεκριμένα στη δομή του. Οι αλλαγές της δομής του διεθνούς συστήματος όπως είδαμε στην περίπτωση της πρώην Γιουγκοσλαβίας δύνανται να προκαλέσουν τις επεμβάσεις των μεγάλων δυνάμεων. Μία κεντρομόλος δύναμη συγκρατούσε ενωμένη την πρώην Γιουγκοσλαβία ως απότοκο του διπολικού συστήματος. Με την κατάρρευση του διπολισμού επικράτησαν φυγόκεντρες δυνάμεις οι οποίες συνέβαλαν στον διαμελισμό της.

Ο φόβος που δημιουργείται στα κράτη από το «δίλημμα ασφαλείας» είναι δυνατόν να τους δημιουργήσει επιθετικές τάσεις. Με ποίο τρόπο όμως στην περίπτωση μας, στις επεμβάσεις των μεγάλων δυνάμεων σε μικρότερες χώρες, μπορεί να ερμηνευτεί αυτό το γεγονός; Στις περιπτώσεις της Β/Ε και του Ιράκ ποιο δίλημμα ασφαλείας μπορεί να αντιμετώπισαν οι ΗΠΑ απέναντι στα δύο αυτά αδύναμα κράτη; Φυσικά και η Αμερική δεν υπήρχε περίπτωση να απειληθεί από αυτά τα δύο κράτη. Εδώ θα πρέπει να στραφούμε στην διάσταση του διεθνούς συστήματος και να αναλογιστούμε την ανησυχία της υπερδύναμης και το ενδιαφέρον της για το αν τελικά θα καταφέρει να προσδέσει χώρες σαν αυτές στο «άρμα» της. Να τις αποκόψει από οποιαδήποτε άλλη σφαίρα επιρροής, είτε χώρας της Ε.Ε είτε της Ρωσίας, στερώντας από τους αντιπάλους της φορτία ισχύος τα οποία πιθανόν κάποια στιγμή να είναι σημαντικά για τα συμφέροντά τους.

Η κύρια ανησυχία των ΗΠΑ και στα τρία μέτωπα, (Βαλκάνια, Ιράκ και Αφγανιστάν) από το 1990 και μετά είναι η ανάσχεση της Ε.Ε/Γερμανία, της Ρωσίας και της Κίνας με στόχο την υποταγή τους στους κρατικούς σκοπούς και στα συμφέροντά τους.¹⁴⁴ Ο ρόλος του ηγεμόνα και το δίλημμα ασφαλείας ωθούν τη ηγεμονική δύναμη να ενισχύεται συνεχώς και να χρησιμοποιεί προληπτικά τους

---

¹⁴⁴Βασίλης Φούσκας, *Ζώνες Πολέμου. Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Στα Βαλκάνια Και Στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή*.

συντελεστές ισχύος της, ακόμη και όταν δεν υφίσταται ζήτημα της εδαφικής της ακεραιότητας.¹⁴⁵

Συνοψίζοντας, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο ανταγωνισμός των κρατών για την αύξηση των πυλώνων ισχύος τους παράγει φόβο ο οποίος με την σειρά του ξεκινά την «πολεμική διαδικασία». Επομένως, η δομή του διεθνούς συστήματος και η ανάγκη των κρατών να ενισχύσουν την ασφάλεια τους, ώστε να αντιμετωπίσουν τη συστημική ανασφάλεια αποτελεί από μόνη της αιτία πολέμου.

Μελετώντας τις περιπτώσεις, των χωρών της Β/Ε και του Ιράκ, αντιληφθήκαμε ότι μία Μεγάλη Δύναμη εστιάζει και δίνει μεγάλη βαρύτητα στην άποψη που κατέχουν για αυτήν οι υπόλοιποι δρώντες του διεθνούς συστήματος. Έτσι λοιπόν και στις δύο επεμβάσεις οι ΗΠΑ έλαβαν πολύ σοβαρά υπόψη τους τον παράγοντα του κύρους, του γοήτρου και της τιμής τους. Στην περίπτωση της Β/Ε επενέβησαν μόνο όταν ένωσαν ότι είναι το «απαραίτητο έθνος». Με τη στάση τους αυτή έκαναν επίδειξη ισχύος και αναγνωρίστηκε η ανωτερότητά τους στη διεθνή σκακιέρα. Μετά τις επεμβάσεις στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, αναπτέρωθηκε το ηθικό του Αμερικανικού λαού το οποίο είχε καμφθεί σημαντικά μετά το χτύπημα της 11/9.

Συμπερασματικά καταλήγουμε στο ότι όπως στην Β/Ε έτσι και στο Ιράκ τα αίτια της επέμβασης σχετίζονταν με την τάση ηγεμονίας που διακατέχει τις ΗΠΑ ως Μεγάλη Δύναμη, με την θέση τους στο διεθνές σύστημα, με το γόητρο και την τιμή τους, τα οποία είχαν συρρικνωθεί μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της Νέας Υόρκης, με το συμφέρον τους και τον ιμπεριαλισμό που τις διακατέχει προκειμένου να επιτύχουν την παγκόσμια ηγεμονία.

---

¹⁴⁵ Οι έλληνες κατά κάποιο τρόπο θα πρέπει να θεωρούμε τους εαυτούς μας τυχερούς καθώς ο Πελοποννησιακός πόλεμος, τον οποίο λίγο πολύ όλοι μας έχουμε μελετήσει μας βοηθά να αντιληφθούμε τα αίτια των συγκρούσεων. Ο ιμπεριαλισμός και ο ηγεμονισμός των Αθηναίων, ο οποίος συνδέονταν άμεσα με την οικονομική τους ευημερία, σε συνδυασμό με το δίλημμα ασφάλειάς που διακατείχε την Σπάρτη απόρροια της ανάπτυξης των Αθηναίων ήταν και η πραγματική αιτία του πολέμου. Η Σπάρτη εισήλθε σε πολεμική διαδικασία με την Αθήνα όχι γιατί ήθελε τον πλούτο της. Ο φόβος που ένωσε για την ίδια της την επιβίωση την ώθησε στη επιλογή της σύγκρουσης. Ο πλούτος με την έννοια της ευημερίας την άφησε παντελώς αδιάφορη αντιθέτως ο πλούτος ως συντελεστής ισχύος ήταν στις άμεσες προτεραιότητες της καθώς η στρατιωτική και η οικονομική ισχύς είναι δύο έννοιες αλληλοεξαρτώμενες.

Κατά την διάρκεια του πολέμου στη Β/Ε στο Ιράκ αλλά και στο Αφγανιστάν διαπιστώσαμε ότι πολλοί μουσουλμάνοι εθελοντές από χώρες της Μέσης Ανατολής έλαβαν μέρος στις εχθροπραξίες. Σε αυτές τις περιπτώσεις μουσουλμάνοι στρατιώτες οι οποίοι δυνατόν να αποτελούν μέλη διεθνών τρομοκρατικών οργανώσεων όπως η «Αλ Κάιντα» έχουν την ευκαιρία να εκπαιδευτούν σε αντικείμενα ανταρτοπόλεμου, εκρηκτικών με αποτέλεσμα να γίνονται πιο αποτελεσματικοί όταν διαπράττουν τρομοκρατικά χτυπήματα κατά των δυτικών. Παρατηρείται δηλαδή ότι τα πεδία μαχών σε χώρες όπως η Β/Ε, το Ιράκ και το Αφγανιστάν αποτελούν άντρο «Τζιχαντιστών». Οι Μεγάλες Δυνάμεις δείχνουν μεγάλη ανησυχία για αυτό το φαινόμενο και επιδιώκουν στην πάταξη του με στρατιωτικές επεμβάσεις. Η Κυβέρνηση Κάμερον αγωνιά πάρα πολύ για την επιστροφή, από το μέτωπο της Συρίας, εκπαιδευμένων τρομοκρατών. Στην προσπάθεια της δε, να πείσει το Βρετανικό κοινοβούλιο να συναινέσει υπέρ της επεμβάσεως στην Συρία προέβαλε και αυτό το επιχείρημα.

Η ενέργεια (φυσικό αέριο ή πετρέλαιο) αποτελεί έναν από τους ποιό σημαντικούς συντελεστές ισχύος. Είναι συντελεστής που αυξάνει κατακόρυφα την ισχύ του κράτους και δύναται να χρησιμοποιηθεί ως όπλο προκειμένου να εξυπηρετηθούν τα συμφέροντα του. Έτσι ακριβώς χρησιμοποιείται και σήμερα από την Ρωσία στη περίπτωση της Ουκρανίας. Το «πάτημα της σκανδάλης» έχει αντικατασταθεί πλέον από το «γύρισμα της στρόφιγγας». Χαρακτηριστική είναι η φράση του συγγραφέα Eugene Staley σχετικά με την ενέργεια, η οποία μας βοηθά να αντιληφθούμε το γεγονός ότι η ενέργεια δεν είναι τίποτα παραπάνω από έναν, σημαντικό, ίσως τον σημαντικότερο συντελεστή ισχύος: «Δεν υπάρχει τίποτα για το οποίο τα κράτη θα πολεμήσουν πιο γρήγορα από αυτά τα πράγματα που επηρεάζουν την ικανότητα τους να πολεμήσουν».¹⁴⁶ Με τη φράση αυτή γίνεται αντιληπτό ότι η ενέργεια αποτελεί ίσως, τον σημαντικότερο συντελεστή ισχύος.

Οι χώρες που παράγουν ενέργεια έχουν τη δυνατότητα να τη χρησιμοποιήσουν ως όπλο. Αυτό το γεγονός καθιστά τις χώρες, με αξιόλογα ενεργειακά αποθέματα, εξαιρετικά ευάλωτες στις διαθέσεις των ισχυρών δρώντων. Οι Μεγάλες Δυνάμεις ενίοτε, προσπαθούν να κυριαρχήσουν σε περιοχές οι οποίες

---

¹⁴⁶Eygene Stanley, *Raw Materials in Peace and War* (New York: Arno Press, 1976), 29.

δημιουργούν πλούτο, αλλά αυτό που κατά βάση τους ενδιαφέρει είναι ο αποκλεισμός άλλης αντίπαλης δύναμης από τον έλεγχο των περιοχών αυτών.

Η αυξανόμενη ζήτηση που προκύπτει από τις τεράστιες ενεργειακές ανάγκες των σύγχρονων - αναπτυσσόμενων βιομηχανικών κρατών, μπορεί δυνητικά να αποτελέσουν αιτίες για πόλεμο. Η ενέργεια, δεν μπορεί να λάβει την απόλυτη τιμή της ανάδειξής της σε νέα κατηγορία στην τυπολογία πολέμου, καθώς εμπλέκεται στους υποκειμενικούς συντελεστές ισχύος, που διαθέτει ένα κράτος. Εάν δεχθούμε ότι ο ενεργειακός πόλεμος είναι ένα νέο είδος πολέμου, τότε θα πρέπει να αναγνωρίσουμε και την έννοια του οικονομικού πολέμου, ο οποίος στην πραγματικότητα δεν υφίσταται, καθόσον στην παγκόσμια ιστορία ουδέποτε έχει λάβει χώρα πόλεμος για αμιγώς οικονομικούς λόγους. Το γεγονός ότι ο πλούτος είναι από τους σημαντικότερους συντελεστές ισχύος δεν τον καθιστά αυτοσκοπό των παραγόντων του διεθνούς συστήματος, δεν καθίσταται δηλαδή αίτιο πολέμου.

Οι ουσιαστικοί λόγοι για πόλεμο, έχουν ως αφετηρία τις πολιτικές των κρατών, δηλαδή συνθήκες που πηγάζουν από το δίλημμα ασφάλειας και κορυφώνονται με την εξέλιξη του πολεμικού φαινομένου. Η ενέργεια μπορεί να αποτελέσει το νέο δίλημμα ασφάλειας και σε περίπτωση που δεν οδηγήσει σε πόλεμο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αφορμή για την επίτευξη γεωστρατηγικών στόχων. Επομένως αφού η ενέργεια, μπορεί να δημιουργήσει δίλημμα ασφάλειας, εμπεριέχεται μέσα στον πόλεμο και δεν αποτελεί μέρος της τυπολογίας του.

Για να γίνει πιο αντιληπτός ο παραπάνω συλλογισμός αρκεί να στραφούμε στην διπλανή χώρα, την Τουρκία. Το ενδιαφέρον της για τους αγωγούς που θα μεταφέρουν το αέριο από την ΑΟΖ του Ισραήλ και της Κύπρου στην Ευρώπη, σχετίζεται με τυχόν οικονομικά οφέλη; Η απάντηση φυσικά είναι αρνητική. Ότι θα ωφεληθεί οικονομικά είναι βέβαια αυτονόητο αλλά δεν είναι αυτός ο κύριος λόγος που επιδιώκει την διέλευση των αγωγών. Μπορούμε να αναλογιστούμε πόσο αυξάνεται ο γεωστρατηγικός της ρόλος σε περίπτωση που επιτύχει τα σχέδιά της; Μπορούμε άραγε να αντιληφθούμε πόσο ισχυρό όπλο θα αποτελέσει αυτός ο αγωγός για την Τουρκία όταν στο μέλλον θα τεθούν ζητήματα σχετικά με τα εθνικά της συμφέροντα; όπως η επιβίωσή της ή η εδαφική της ακεραιότητα; Για παράδειγμα, σε περίπτωση που τεθεί θέμα απόσχισης εδαφών της με αφορμή στο

Κουρδικό ζήτημα πόσο πιο δυναμικά θα διαπραγματεύεται με τις Μεγάλες Ευρωπαϊκές Δυνάμεις όταν η Ε.Ε θα γνωρίζει ότι πιθανό «κλείσιμο της στρόφιγγας» θα επιφέρει τεράστιο οικονομικό κόστος.

Καταλήγοντας θα λέγαμε ότι αυτός που επιθυμεί να ανακαλύψει τα πραγματικά αίτια πρόκλησης των πολέμων δεν έχει παρά να στραφεί στους συστημικούς παράγοντες που αναφέρθηκαν στο παραπάνω κεφάλαιο. Αν πάλι απλώς επιθυμεί να ανακαλύψει τις αφορμές, τότε η περιδίνηση στο εσωτερικό των κρατών και η ανάλυση πολιτικών ιδεολογιών και προφίλ ηγετών είναι μια οδός που θα του προσφέρει απαντήσεις οι οποίες όμως ενδεχόμενα να μην ευσταθούν επιστημονικά.¹⁴⁷

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή σκοπός αυτής της εργασίας είναι να αντιληφθεί ο αναγνώστης σε πρώτο χρόνο ότι τα αιτία των στρατιωτικών επεμβάσεων πρέπει να αναζητηθούν μεταξύ παραγόντων του ανθρώπου, του κράτους και του διεθνούς συστήματος. Η βαθύτερη όμως επιδίωξη της είναι να κατανοήσει ο αναγνώστης ότι οι στρατιωτικές επεμβάσεις δεν υλοποιούνται μόνο ως απότοκο επιθυμίας των κρατών για συλλογή πλούτου.¹⁴⁸ Ο πόλεμος είναι μία διαδικασία βαθύτατα πολιτική και όχι οικονομική. Ο πόλεμος δεν μπορεί να λάβει οικονομικές τιμές εξέλιξης, αλλά αποτελεί συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα (Κλαούζεβιτς). Είναι πολύ δύσκολο βέβαια κάποιος, απλά μετά από την ανάγνωση μιας μελέτης, να διαφοροποιήσει της απόψεις του για ένα θέμα. Συνεπώς στόχος αυτής της εργασίας δεν είναι να πείσει τον αναγνώστη αλλά να τον παρακινήσει να αναζητήσει τις αιτίες των στρατιωτικών επεμβάσεων ανάμεσα στα αξιώματα της ρεαλιστικής θεώρησης, στη θεωρία του πολέμου, καθώς και στους παράγοντες του διεθνούς συστήματος.

---

¹⁴⁷Για παράδειγμα η αρπαγή της ωραίας Ελένης δυνατόν να αποτελεί αφορμή για τον Τρωικό πόλεμο αλλά η σύγκρουσή θα ελάμβανε χώρα ούτως η άλλως λόγω του διλήμματος ασφαλείας που η πόλη του Πριάμου προέβαλε πάνω στα Ελληνικά βασίλεια έχοντας αφορμή ακόμα και ένα άδειο πουκάμισο, όπως μας ομολογεί ο ποιητής μας γνώστης των διεθνών τεκταινομένων Γ. Σεφέρης, *Λίτσας, Πόλεμος Και Ορθολογισμός*, 200.

¹⁴⁸ Χρησιμοποιώντας όρους της καθομιλουμένης στόχος της εργασίας είναι να αποτρέψει τελικά τον αναγνώστη να συμμετέχει σε συζητήσεις τύπου «καφενείου» ότι οι πόλεμοι γίνονται «για το πετρέλαιο και για τη συντήρηση των πολεμικών βιομηχανιών των μεγάλων δυνάμεων».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bull, Hedley. *Η Άναρχη Κοινωνία. Μελέτη Της Τάξης Στην Παγκόσμια Πολιτική*. Ποιότητα. Αθήνα, 2001.
- Carr, Edward. *Η Εικοσαετής Κρίση, 1919-1939. Εισαγωγή Στη Μελέτη Των Διεθνών Σχέσεων*. Αθήνα: Ποιότητα, 2000.
- Mearsheimer, John. *Η Τραγωδία Της Πολιτικής Των Μεγάλων Δυνάμεων*. ΣΤ΄. Αθήνα: Ποιότητα, 2006.
- Colley, John. *Τρομοκρατία: Ανιεροί Πόλεμοι*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 2002.
- Waltz, Kenneth. *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. Αθήνα: Ποιότητα, 2011.
- Sceer, Cristopher. *Τα Πέντε Μεγάλα Ψέματα Του Μπους Για Το Ιράκ*. Αθήνα: Αιώρα, 2004.
- Eygene, Stanley. *Raw Materials in Peace and War*. New York: Arno Press, 1976.
- Zagorin, Peter. *Θουκυδίδης. Μια Πλήρης Εισαγωγή Για Όλους Τους Αναγνώστες*. Αθήνα: Ποιότητα, 2006.
- Πλατίας, Αθανάσιος. *Διεθνείς Σχέσεις Και Στρατηγική Στον Θουκυδίδη*. ΣΤ΄. Αθήνα: Εστία, 2010.
- Ηρακλείδης, Αλέξης. *Διεθνής Κοινωνία*. Αθήνα: Σιδέρης, 2005.
- Χωραφάς, Βαγγέλης, Ρίζος, Λευτέρης. *Ιράκ: Ένα Δευτερό Βιετνάμ*. Αθήνα: Monthly Review Imprint, 2005.
- Φούσκας, Βασίλης. *Ζώνες Πολέμου. Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Στα Βαλκάνια Και Στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή*. Αθήνα: Ποιότητα, 2003.
- Θουκυδίδης. *Θουκυδίδου Ιστορία Του Πελοποννησιακού Πολέμου*. Μετάφραση Βλάχος Άγγελος Αθήνα: Εστία, 2003.
- Σπυρόπουλος, Γεώργιος. *Ρεαλιστική Προσέγγιση-Θεωρία Και Πράξη*. Αθήνα: Ποιότητα, 2010.

Σπυρόπουλος, Γεωργιος. *Η Ανθρωπιστική Επέμβαση Στις Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Παπαζήση, 2000.

Αλμπάνης, Ευστράτιος. *Διεθνής Επέμβαση*. Αθήνα: LIBRO, 2001.

Κουσκουβέλης, Ηλίας. *Εισαγωγή Στις Διεθνεις Σχέσεις*. ΣΤ. Αθήνα: Ποιότητα, 2004.

Ήφαιστος, Παναγιώτης. *Ο Πόλεμος Και Τα Αίτια Του*. Αθήνα: Ποιότητα, 2002.

Καιρίδης, Δημήτρης. *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική Και Η Συντηρητική Αντεπανάσταση*. Αθήνα: Σιδέρης, 2008.

Λίτσας, Σπυριδων. *Πόλεμος Και Ορθολογισμός*. Αθήνα: Ποιότητα, 2010.

Λούλης, Γιαννης. *Η Επικίνδυνη Υπερδύναμη. Η Αμερικη Του Bush Και Ο Πόλεμος Στο Ιράκ*. Αθήνα: Λιβάνη, 2003.

Μακρής, Σπυριδων. *Πολιτικό Σύστημα Και Διεθνείς Σχέσεις*. Αθήνα: Παπαζηση, 1999.

Ντάλης, Σωτήρης, Tatom, John. *Ο Πόλεμος Στο Ιράκ Και Η Διεθνή Κοινωνία*. Αθήνα: Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, 2003.

Μαυρόπουλος, Παναγιώτης. *Εισαγωγή Στη Θεωρία Του Πολέμου Και Της Στρατηγικής*. Ιδιωτική. Αθήνα, 2012.

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος. *Τα Βαλκάνια Μετά Το Τέλος Του Ψυχρού Πολέμου*. Αθήνα: Παπαζήση, 1994.

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος. *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα Και Εξωτερική Πολιτική*. Αθήνα: Ποιότητα, 2002.

Χατζικωνσταντίνου Κώστας, *Ο Προληπτικός Πόλεμος ή η Παραχάραξη της Λογικής*. Αθήνα: Παπαζήσης, 2005.

Παρίσης, Ιωάννης. *Παράγοντες Ισχύος Στο Διεθνές Σύστημα*. Αθήνα: Ινφογνώμων, 2011.

Ρούσσο, Σωτήρης. *Κινούμενη Άμμος*. Αθήνα: Μελάι, 2007.

Χάντινγκτον, Σάμιουελ. *Η Σύγκρουση Των Πολιτισμών Και Ο Ανασχηματισμός Της Παγκόσμιας Τάξης*. Αθήνα: TERZOBOOKS, 1998.

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος. "Γεωστρατηγική." Αθήνα: Ινφογνώμων 2007.

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος. *Ελλάδα Ν/Α Ευρώπη Και Νέο Διεθνές Σύστημα: Οι Προκλήσεις Στον 21ο Αιώνα*. Αθήνα: Παπαζήση, 1999.

Chomsky, Noam. *Παρεμβάσεις* Αθήνα: Λιβάνη, 2007.

